

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101006/B/2022/36122176490648580

**VPLYV PANDÉMIE COVID 19 NA OCHOTU
DLHODOBO SPORIŤ – BEHAVIORÁLNY PRÍSTUP**
(BAKALÁRSKA PRÁCA)

2022

Patrik Molnár

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

**VPLYV PANDÉMIE COVID 19 NA OCHOTU
DLHODOBO SPORIŤ – BEHAVIORÁLNY PRÍSTUP**

(BAKALÁRSKA PRÁCA)

Študijný program: Financie, bankovníctvo a investovanie

Študijný odbor: Ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra financií

Vedúci záverečnej práce : doc. Ing. Jana Péliová, PhD.

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že bakalársku prácu na tému: „Vplyv pandémie Covid 19 na ochotu dlhodobo sporiť“ som vypracoval samostatne, pod odborným vedením doc. Ing. Jana Péliová, PhD, za použitia zdrojov, ktoré sú uvedené v zozname použitej literatúry

V Bratislave, dňa 22.5.2022

.....

Podpis

Pod'akovanie

Chcel by som sa poďakovať doc. Ing. Jana Péliová, PhD., školiteľke mojej bakalárskej práce za cenné rady a usmernenia počas konzultácií. Tiež by som sa chcel poďakovať rodine a všetkým, ktorí mi akýmkoľvek spôsobom pomohli počas štúdia na univerzite.

Patrik Molnár

ABSTRAKT

MOLNÁR, Patrik: *Vplyv pandémie Covid 19 na ochotu dlhodobo sporiť*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra financií. - doc. Ing. Jana Péliová, PhD – Bratislava: NHF EU, 2022, 59 s.

Bakalárska práca je zameraná na vplyv a komparáciu vplyvu pandémie Covidu-19 a kríz na ochotu dlhodobo sporiť. Východiskom skúmania bolo porovnávať ako sa menila miera sporenia krajínach s rôznym dôchodkovým systémom. Čiastkovým cieľom bolo aj porovnať vplyv kríz na nezamestnanosť a rast HDP krajín. Práca je rozdelená na 4 kapitoly. Obsahuje 3 grafy, 2 tabuľky a prílohy. Prvá kapitola je venovaná teoretickému základu, vymedzeniu sporenia a behaviorálnych faktorov ovplyvňujúcich sporenie. Druhá kapitola sa venovala metodike a metodológii. Vo výsledkoch práce ako v tretej kapitole, je porovnávaný automatic enrollment v podobe dôchodkových systémov krajín, sú vysvetlené jednotlivé krízy spojené s komparáciou ich vplyvu na ukazovatele. Diskusia poukazuje na rozdielnosť každej krízy a postupného väčšieho vplyvu každej ďalšej krízy vďaka rastúcej globalizácii. Táto problematika poukázala na potrebnú reformu slovenského dôchodkového systému ktorý má vplyv na mieru úspor obyvateľov aj v nie krízových obdobiach.

Kľúčové slová: behaviorálne faktory, sporenie, kríza, pandémie, finančná gramotnosť

ABSTRACT

MOLNÁR, Patrik: The impact of the Covid 19 pandemic on long-term savings. – University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Finance. - doc. Ing. Jana Péliová, PhD – Bratislava: NHF EU, 2022, 59 p.

The bachelor thesis is focused on the impact and comparison of the impact of the Covid-19 pandemic and the crisis on the willingness to save in the long run. The starting point of the study was to compare how the savings rate of countries with different pension systems has changed. The partial goal was also to compare the impact of crises on unemployment and GDP growth in countries. The work is divided into 4 chapters. It contains 3 graphs, 2 tables and inclosure. The first chapter is devoted to the theoretical basis, definition of savings and behavioral factors influencing savings. The second chapter dealt with methods and methodology. In the results of the work as in the third chapter, the automatic enrollment in the form of pension systems of countries is compared and individual crises associated with the comparison of their impact on indicators are explained. The discussion points to the diversity of each crisis and the gradual greater impact of each subsequent crisis due to increasing globalization. This issue pointed to the necessary reform of the Slovak pension system, which has an impact on the savings rate of the population even in non-crisis periods.

Keywords: behavioral factors, savings, crisis, pandemic, financial literacy

OBSAH

Úvod	12
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí	13
1.1 Sporenie	13
1.2 Finančná gramotnosť	15
1.3 Krátkodobé verzus dlhodobé sporenie	15
1.4 Motivácia k sporeniu	16
1.5 Vplyv behaviorálnych faktorov na motiváciu sporiť	18
1.6 Ekonomické a finančné faktory spojené s úsporami	21
2 Cieľ práce, metodika a metódy skúmania	23
3 Výsledky práce	25
3.1 Využívanie automatického prihlásenia vo vybraných krajinách	25
3.1.1 Komparácia automatického prihlásenia na národnej úrovni	28
3.2 Vplyv krízových období na sporenie	29
3.2.1 Krízové obdobia	30
3.3 Vplyv krízových období na ukazovatele	31
3.3.1 HDP na obyvateľa	31
3.3.2 Nezamestnanosť	33
3.3.3 Miera úspor z disponibilného príjmu domácností	35
3.4 Komparácia miery úspor krajín podľa automatického prihlásenia	37
3.5 Vplyv vybraných ukazovateľov na ochotu sporiť	40
4 Diskusia	41
Záver	43
Zoznam použitej literatúry	44
Prílohy	48

Zoznam skratiek

HDP – Hrubý domáci produkt

IKT – Informačné a komunikačné technológie

IRA – individuálny dôchodkový účet

NFT – Non-fungible token

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1 Porovnanie krajín v používaní automatického prihlásenie pri dôchodkovom sporení.....	29
Tabuľka 2 Vplyv vybraných ukazovateľov na mieru sporenia	40
Tabuľka 3 Porovnanie vplyvu krízy (dot-com bublina) prostredníctvom percentuálnej zmeny HDP na obyvateľa	48
Tabuľka 4 Porovnanie vplyvu krízy (hypotekárna kríza) prostredníctvom percentuálnej zmeny HDP na obyvateľa	I
Tabuľka 5 Porovnanie vplyvu krízy (Covid-19) prostredníctvom percentuálnej zmeny HDP na obyvateľa.....	II
Tabuľka 6 Porovnanie vplyvu krízy (dot-com bublina) prostredníctvom zmien v nezamestnanosti	III
Tabuľka 7 Porovnanie vplyvu krízy (hypotekárna kríza) prostredníctvom zmien v nezamestnanosti	IV
Tabuľka 8 Porovnanie vplyvu krízy (Covid-19) prostredníctvom zmien v nezamestnanosti	V
Tabuľka 9 Porovnanie vplyvu krízy (dot-com bublina) prostredníctvom miery úspor z disponibilného príjmu domácností.....	VI
Tabuľka 10 Porovnanie vplyvu krízy (hypotekárna kríza) prostredníctvom miery úspor z disponibilného príjmu domácností.....	VII
Tabuľka 11 Porovnanie vplyvu krízy (Covid-19) prostredníctvom miery úspor z disponibilného príjmu domácností.....	VIII

Zoznam grafov

Graf : 1 Vývoj HDP na obyvateľa v období vybraných kríz	32
Graf : 2 Vývoj nezamestnanosti na obyvateľa v období vybraných kríz.....	34
Graf : 3 Vývoj miery úspor domácností z disponibilného príjmu na obyvateľa v období vybraných kríz.....	36
Graf : 4 Vývoj úsporných vkladov v SLSP.....	IX
Graf : 5 Vývoj úsporných vkladov v SLSP.....	X
Graf : 6 Vývoj úsporných vkladov v SLSP.....	XI

Úvod

Sporenie je dôležité pre každého, aby si mohol jednotlivec uspokojiť svoju okamžitú potrebu a zabezpečil sa v prípade choroby a straty zamestnania, prípadne si nasporil na obdobie, keď už nebude ekonomicky aktívny a najmä, aby si nasporil v dobrých časoch na tie horšie časy.

Aj keď o dôležitosti sporenia niet pochyb, jeho pravá podstata sa preverí až vo chvíli keď príde nejaká kríza. V časoch keď prevláda neistota sa ukáže kto si sporil už pred krízou a nasporeným majetkom si vykompenzuje straty spôsobené krízou a kto sa bude iba prizerať ako prichádza o svoj príjem, istoty a svoju zaužívanú, komfortnú spotrebu. To ako ľudia sú ochotní dlhodobo sporiť závisí aj v akom štáte žijú, ako kríza zasiahne danú krajinu poklesom HDP krajiny alebo rastom nezamestnanosti. Vplyv na ochotu dlhodobo sporiť v krízových obdobiach ovplyvňuje aj dôchodkový systém v krajine, v ktorej človek žije. Dôchodkové systémy niektorých krajín sa veľmi líšia a vplyvom behaviorálneho faktoru automatického zapojenia sa do sporenia, vytvárajú rozdiely vo vnímaní dôležitosti celoživotného sporenia na dôchodok.

Vplyvom globalizácie, modernizácie a väčšej otvorenosti sme už vďaka stále sa zvyšujúcim vedomostiam a trendom spojeným s investovaním, schopní sporiť vo väčšej miere ako v predchádzajúcich krízach. Keďže výsledky vplyvu krízy pandémie koronavírusu sa odhalia v nasledujúcich rokoch a kvôli slabému množstvu údajov a informácií bude potrebné hľadať analógiu vplyvu na vplyv krízy v iných, predošliach krízach.

Cieľom bakalárskej práce je na základe vymedzených ukazovateľov vo vybraných krízových obdobiach zistiť, ako je ochota sporiť ovplyvnená vybranými krízami a najmä pandemiou Covidu-19. Práca je zameraná na porovnávanie vplyvu behaviorálneho faktoru obsahnutého v dôchodkových systémoch krajín. Sledovaním výkyvov vybraných ukazovateľov stavu hospodárskeho vývoja v krízových obdobiach následne vysvetľuje dôvody týchto zmien a pomocou výsledkov regresnej analýzy určujeme tie ukazovatele, ktoré významne vplyvajú na mieru úspor z disponibilného príjmu.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

Považujeme za dôležité zadefinovanie si základných pojmov, ktoré nám poskytnú celkový súhrn podkladov k danej téme v rámci súčasnej literatúry. Každý z nás sa môže rozhodovať medzi spotrebou a sporením, kde spotreba znamená uspokojenie vlastnej potreby a teda výmenou peňazí za produkt alebo službu, ktorá potrebu uspokojí. Na druhej strane je sporenie, ktoré v podstate odkladá aktuálne uspokojenie potreby za účelom budúcej spotreby, to znamená že si odkladáme aby sme si v budúcnosti mohli vynaložiť viac peňazí naraz na uspokojenie potreby.

1.1 Sporenie

Sporenie predstavuje odkladanie peňazí, ktorého cieľom je budúca spotreba, väčšia sloboda, finančná sekuritizácia pre nepredvídateľnými udalosťami, finančná stabilita alebo iné využitie. Rozdielom medzi investovaním a sporením je ten, že pri sporení prostredníctvom bankových alebo iných finančných inštitučných produktov, v banke nám je poskytnutá garancia, a to minimálne na vložení sumu finančných prostriedkov do rôznych produktov, ktoré spadajú pod ochranu peňažných vkladov. Na ochranu vkladov je prispôbený zákonný systém – Fond ochrany vkladov, ktorý nám garantuje že ak banka, z dôvodu neschopnosti vyplácať vložené peniaze, je fond zo zákona povinný nám vyplatiť naše vklady a to do výšky 100 000 EUR. Fond ochrany vkladov chráni však iba vklady, vložené na bežnom účte, termínovanom vklade, vkladnej knižke a na sporiacom účte.

Sporiť sa dá rôznymi spôsobmi, tým že si časť svojho príjmu odložíte doma niekde pod matrac alebo do trezoru, alebo to môžete nechať v banke na bežnom účte, s tým že obmedzíte vlastnú spotrebu a tým si tam naakumulujete peniaze alebo v tom lepšom prípade využijete sporiaci produkt banky.

Výhodou medzi domácim sporením a sporením prostredníctvom bankových produktov, je ten, že pri bankových produktoch je menšie riziko krádeže peňazí, je garancia vkladu do určitej výšky, ale hlavné je že v sporení prostredníctvom produktov banky, sa vám k nasporeným peniazom pripisujú úroky, naproti tomu doma vám z pod matraca pomaly odoberá inflácia.

Bankové produkty

Najčastejšie využívaným bankovým produktom je bežný účet. Aj keď sa na sporenie môže využívať aj bežný účet, tým že by si tam človek odkladal a hromadil svoje prostriedky, tak z pohľadu bankových klientov nie je zvykom na bežnom účte držať vysoké čiastky, keďže bežné účty poskytujú nízke úroky (Tkáčová et al., 2009).

Obyvatelia Slovenska si môžu vkladať svoje peniaze do rôznych bankových produktov. V rámci vkladov môžu byť takzvané vklady na požiadanie kde patria, napríklad bežné účty, osobné účty ale aj loro účty. Ďalším druhom vkladov sú termínované vklady, ktoré sa delia na krátkodobé (do 1 roka), strednodobé (1 až 5 rokov) a dlhodobé (nad 5 rokov). Treťou klasifikáciou sú úsporné vklady, kde patria vkladné knižky, úsporné účty poisťového charakteru, majetkového sporenia a stavebné sporenie (Mičeková et al., 2006).

- Termínované vklady

Termínované vklady pre banku znamenajú stabilný zdroj, keďže sa klienti zriekajú právomoci disponovať a manipulovať so svojimi peniazmi na presne určitú dobu.

Tieto typy vkladov sú vhodné pre ľudí, ktorí majú prebytok peňažných prostriedkov a teda svoje voľné peniaze chcú zhodnotiť o úrok ponúkaný na termínovanom vklade, pretože je to výhodnejšie ako držať voľné peniaze na bežnom účte alebo aj na sporiacom účte. Takéto vklady môžu byť uložené nielen v domácej mene ale aj v cudzej mene (Kalabis, 2005).

- Úsporné vklady

Úsporné vklady pre banku predstavujú taktiež stabilný zdroj, keďže klienti svoje peniaze ukladajú na dlhšie obdobie, za ktoré im banka ponúka vyššiu úrokovú sadzbu.

Týmto produktom sa klient taktiež vzdáva svojho práva disponovania s peniazmi a teda nie je možné tieto peniaze, určené na dlhodobé zhodnotenie, využívať k platobnému styku. Z dlhodobého hľadiska je potrebné si dávať pozor na úrokovú sadzbu ktorá je väčšinou nižšia ako pri termínovaných vkladoch s rovnakou dobou držania, preto sa význam týchto vkladov v súčasnosti znižuje (Kantnerová, 2016).

Dôležitosť sporenia

Najčastejšou odpoveďou je prevencia voči nepriaznivej budúcnosti alebo na udržanie si rovnakej spotreby na ktorú sme zvyknutí, počas horšieho obdobia.

„Zatiaľ čo sporenie na zlé časy je dôležité, sporiť aby sme prosperovali v dobrých čas je to čo sa skutočne ráta.“ To znamená že sporiť si na horšie časy je dôležité, ale

dôležitejšie je začať šetriť a sporiť v tých dobrých časoch, kedy máme všetkého trošku nazvyš. Ľudia musia sporiť a šetriť kvôli investovaniu do svojho zdravia a zdravia svojich detí a ich vzdelania, a samozrejme teda na vlastný dôchodok, aby mohli život dožiť v pokoji a v klúde.

1.2 Finančná gramotnosť

K miere s akou človek pristupuje k sporeniu súvisí aj finančná gramotnosť, tá predstavuje schopnosť využívať poznatky, skúsenosti a zručnosti na efektívne riadenie vlastných finančných zdrojov s cieľom zaistiť celoživotné finančné zabezpečenie seba a svojej domácnosti. Finančná gramotnosť jednotlivca sa neustále vyvíja, a to aj vďaka faktorom ako sú vek, kultúra, rodina a blízky alebo oblasť bývania.

Podľa V. Piovarčiovej (2008) finančná gramotnosť spočíva v schopnosti robenia efektívnych rozhodnutí a odborných kvalifikovaných úsudkov pri správe a použití finančných prostriedkov. Pre existenciu v modernej spoločnosti sa finančná gramotnosť stáva nevyhnutnou.

Finančne gramotný jedinec je podľa Zbojeka (2007) človek, ktorý chápe a rozumie celku princípov ktoré sa týkajú porozumenia peniazom, porozumie princípom ako zarobiť peniaze, ako ich správne investovať, budovať majetok, ako si peniaze šetriť a vedieť ako svoj majetok a úspory chrániť.

1.3 Krátkodobé verzus dlhodobé sporenie

Krátkodobé sporenie

Krátkodobé sporenie je väčšinou mierené na obdobie do 5 rokov a cieľom takéhoto sporenia je väčšinou šetrenie si na nejakú väčšiu čiastku na spotrebu, alebo pre prípad núdze, cestovanie, svadba, nájom, nepredvídateľné opravy alebo rekonštrukcie.

Pre krátkodobé sporenie je vhodné mať peniaze niekde na bezpečnom mieste ale zároveň aby boli v prípade potreby, ľahko dostupné. To znamená odkladanie si peňazí napríklad na bežnom účte alebo nejakom sporiacom účte.

Dlhodobé sporenie

Cieľom dlhodobého sporenia môže byť kúpa niečoho alebo teda uspokojenie potreby, na ktorú je treba väčšie množstvo peňazí, viac ako na ciele pri krátkodobom sporení. Príkladom môže byť kúpa auta, šetrenie si na dôchodok, väčšiu renováciu domu, alebo v prípade núdze ako je strata zamestnania.

Každému môže samozrejme vyhovovať iný druh sporenia, podľa rôznych príležitostí, situácií a potrieb. Sporenie je taktiež možné kombinovať tak, že si budeme odkladať časť peňazí v rámci dlhodobého horizontu a časť peňazí v kratšom horizonte do päť rokov, na uspokojenie nejakej potreby.

Výhodnosť dlhodobého sporenia oproti krátkodobému, sa odvíja hlavne od formy tohto sporenia. Pretože si hotovosť môžeme sporiť doma, v trezore, môžeme investovať a využívať rôzne bankové produkty pri ktorých môžeme zarobiť aj nejaký úrok. Hlavná výhoda oproti krátkodobému sporeniu vyplýva práve z možných úrokov.

Dlhodobé investovanie takmer vždy prekoná trh, znižuje náklady a umožňuje akumulovanie ziskov ktoré by sme získali z dividend, umožňuje ľahšie prekonávanie menších poklesov trhu (napr. aj index S&P 500, vo väčšine 20-ročných období, vykázal výnosy pre svojich investorov).

1.4 Motivácia k sporeniu

V psychológii sa na vysvetlenie príčin správania používa pojem motivácia. Dáva odpoveď na otázku, prečo subjekt niečo robí – aspekt hnacej sily a prečo robí práve to, čo robí – aspekt usmernenia (Zeľová, 2007).

Motívy sporenia

Keynes (1936) prvýkrát sformuloval motívy sporenia. Určil 8 rôznych motívov, ktoré majú vplav na sporenie, a to sú:

- Predbežné opatrenie – čo znamená vytváranie rezerv na nepredvídateľné udalosti
- Predvídavosť – kvôli predvídavosti budúcich rozdielov medzi príjmami a výdavkami
- Kalkulovanie (vypočítavosť) – kvôli získaniu úroku
- Zlepšenie – na postupne užívanie si, zlepšujúcej sa životnej úrovne
- Sloboda investovania – čo znamená slobodu investovať do hocičoho a hocikedy
- Nezávislosť – kvôli potrebe pocitu nezávislosti a pocitu moci nad nejakými vecami
- Hrdosť – kvôli dobrému pocitu že prenecháme nejaké dedičstvo
- Pýcha – alebo skúpost'

K tomuto zoznamu Browning a Lusardi v roku 1996 pridali ďalšiu motiváciu, a tým je motív zálohových platieb, ktorý sprevádza túžba akumulovať jednorazové sumy, ktoré sa neskôr použijú ako záloha na drahé a trvácnejšie tovary ako sú auto alebo dom.

Alessie, Lusardi, a Alderhof (1997) a Lindqvist, Julander, a Fjaestad (1978) pridali motív prevencie, ako jeden z najdôležitejších dôvodov šetrenia.

Ďalej podľa Johnsona (1999), je hlavný motív sporenia zabezpečiť sa proti núdzovej situácii a zabezpečenie vzdelania svojim deťom. Horioka a Watanabe (1997) k už spomínaným dôvodom pridali aj sporenie na dôchodok.

Harris, Loundes a Webster (2002) v štúdiu na základe telefónnych rozhovorov, na vzorke 1200 rodín v Austrálii určili tri najčastejšie motívy sporenia: sporenie na dôchodok, prázdniny a motív prevencie a štyri vedľajšie motívy: investovanie do domu, splácanie dlhov, vzdelanie pre svoje deti a na nákup trvácnejších tovarov.

Psychologický faktor motívu sporenia

Thaler a Shefrin (1988) vo svojej behaviorálnej hypotéze životného cyklu, považovali psychologické faktory, ako je mentálne účtovníctvo a sebakontrola. Podľa tohto modelu ľudia nezaobchádzajú so všetkým svojim bohatstvom rovnako, ale utrácajú rôzne v závislosti od toho, či sú peniaze vnímané ako súčasný príjem, súčasné aktíva alebo budúce aktíva.

Thaler a Shefrin (1981) tvrdia že sebakontrola vplýva na ľudí často tým že ľudia prijímajú pravidlá, či už z externého prostredia alebo si ich zavádzajú sami, a týmito pravidlami obmedzujú svoje možnosti míňať.

Lindqvist (1981) navrhoval vytvorenie štruktúry niekoľkých dôvodov, v podobe od najnižších po najvyššie, podľa dôvodov sporenia. Najnižší by mal byť dôvod na držanie hotovosti pre prípad krátkodobých finančných cieľov. Ďalší level by bol zameraný na vytváranie rezervy z dôvodu prevencie, tretí level by obsahoval potrebu nasporiť väčšie množstvo peňazí, pre prípadnú potrebu kúpy drahšieho tovaru, a posledný level by sa zaoberal spravovaním nahromadeného bohatstva. S týmito rôznymi úrovňami sporenia by súvisela aj závislosť od rôznych typov sporiteľov.

Ďalšie štyri motívy sformuloval Wärneryd (1995), kde prvý motív bol že sporenie je zaužívaný zvyk, bez nejakého cieľu sporenia. Druhý motív bol zameraný na prevenciu, tretí, ako motív potreby niečo po sebe zanechať a štvrtý motív je vidina profitu z odložených peňazí.

1.5 Vplyv behaviorálnych faktorov na motiváciu šporiť

Vieme že „motívy šetrenia zahŕňajú konkrétne ciele, ako je predčasný odchod do dôchodku, odchod do dôchodku a veľké nákupy, alebo abstraktné ciele, ako je sebaúcta, sebauspokojenie a bezpečnosť.“ (Canova, Manganeli Rattazzi, a Wabley, 2005, s. 108)

Každý môže šporiť podľa vlastných potrieb a možností, keďže nie všetci máme rovnaký prístup k zdrojom. Niektorí rozmýšľajú kam pôjde na dovolenku a niektorí či si môžu napríklad zaplatiť účty za tento mesiac. Každý máme rôzne dlhodobé či krátkodobé ciele sporenia.

Podľa Libsteina (1950) sú jednotlivci motivovaní šporiť, pretože vedia aké dôležité je mať finančnú rezervu, alebo tým že poznajú svoje finančné ciele a budúcu spotrebu, ktorú môžu sporením dosiahnuť a pokryť.

Ľudia majú tendenciu zostať v štandardnom móde, aj keď vedia že by si mali radšej odkladať na dlhodobejšie ciele, čoho príčinou je nedostatok sebakontroly. Podľa Akerlofa a Schillera (2009), Shefrina a Thaler (1988), takéto tendencie majú vplyv na výsledky svedčiacie proti cieľom sporenia. Príkladom môže byť nedostatok v finančných vedomostiach a disciplíny, čo nám v podstate môže zabrániť v kúpe niečoho, čo by nám v konečnom dôsledku ušetrilo peniaze.

Ďalšou príčinou môže byť averzia k strate, pretože ľudia pociťujú stratu z toho pohľadu že si celú výplatu neberú so sebou domov tým že by mali jej časť odložiť. Štúdiá o vnímaní spravodlivosti vykonaná na ľuďoch, ktorí mali posudzovať spravodlivosť či už zvýšenia alebo zníženia plátov, ľudí v ich komunite, so značnou nezamestnanosťou. Štúdiá si zadala subjekty do dvoch skupín pričom, ľudia v jednotlivých skupinách sa mali rozhodnúť na základe nasledujúcich informácií:

- V prvej skupine neexistuje inflácia, a ich otázka znela či je zníženie plátov o 7 percent spravodlivé. Za nespravodlivé to považovalo 62 percent opýtaných.
- V druhej skupine bola inflácia 12-percentná, a ich otázka bola, či vnímajú 5-percentné zvýšenie plátov za spravodlivé. Za nespravodlivé to považovalo 22 percent opýtaných (Kahneman a kol., 1986).

Odkladanie si peňazí ako zvyk

Podľa Thaler a Shefrina (1981), to ako sa domácnosti stavajú k sporeniu a spotrebe, sa od ideálneho plánu môže líšiť dvomi dôvodmi. Prvý dôvod je, že ani ekonóm nedokáže vypočítať domácnosti presnú mieru úspor. Druhým dôvodom je, že aj keby sme poznali

presnú mieru úspor, mohol by zlyhať aj iný faktor ako slabá sebakontrola na uprednostnenie budúcej spotreby pred súčasnou spotrebou.

Richard H. Thaler a Cass R. Sunstein sa zaoberali problémom ako naučiť ľudí šetriť a odkladať si peniaze, a čo predstavuje štychnutie ktoré ich k tomu dotlačí.

Svoju pozornosť venovali sporiacim alebo teda investičným fondom ktoré poskytujú zamestnávateľia svojim zamestnancom. Keďže veľa ľudí si nespórovalo dobrovoľne sami z vlastnej vôle ani potom čo im to ponúkol ich zamestnávateľ, tak Thaler a Benartzi prišli s plánom „Save More Tomorrow”, čo spočívalo v postupnom pridávaní k sume ktorú si zamestnanci odkladali a spórovali. Plán spočíval v tom, že tí zamestnanci, teda účastníci pristúpili na sled príspevkov ktorý sa zároveň so zvyšovaním platov, taktiež zvyšoval. Bolo to nastavené tak že hoci účastníci nevideli o koľko sa im zvýšili platy, takže tú sumu o ktorú mohli mať vyšší príjem ani nevnímali ako stratu, pretože sa im to zarátalo do úspor.

Takzvaný SMarT program, s názvom „Save More Tomorrow”, pozostával zo štyroch zásadných bodov. Po prvé, zamestnanci vedia o zvyšovaní príspevkov oveľa skôr predtým ako sa im zvýši plat. Po druhé, zamestnancom sa tento program odštartuje, vtedy keď sa zvýši o to prvé zvýšenie od ich výplaty. Po tretie, ich príspevok do programu sa stále zvyšuje, až po kým nedosiahne vopred stanovený cieľ, v podobe nejakej sadzby. Po štvrté, program je na báze dobrovoľnosti a tak z neho môže zamestnanec kedykoľvek vystúpiť.

Štvrtý bod je dôležitý pre komfort zamestnancov, hoci sa nepredpokladá že by chceli z programu odstúpiť, je dôležité tam takúto možnosť mať. Pretože takzvaný „sludge”, by to len skomplikoval, ak by teda možnosť vystúpenia bola niečím podmienená a bolo by celkovo ťažšie z toho programu vystúpiť.

Prvá implementácia programu Save More Tomorrow

Prvýkrát to bolo odskúšané v stredne-veľkom výrobnom podniku v roku 1998.

Všetci zamestnanci dostali možnosť stretnúť sa medzi štyrmi očami finančným poradcom, ktorý sa im snažil s pomocou počítačového softvéru a na základe informácií o zamestnancoch (o ich predošlých skúsenostiach so sporením), vypočítať optimálnu mieru úspor. Väčšina (90 percent) zamestnancov využila túto možnosť stretnúť sa s poradcom. Keďže väčšina zamestnancov si spórovala veľmi málo, tak boli po tomto stretnutí prekvapení, že im poradca radil šetriť viac. Podľa hodnoty vygenerovanej softvérom to bolo maximálne do výšky 15 percent z platu. Sám poradca si myslel že 15 percent pre ľudí, ktorí spórovali minimum by bolo neprijateľné a tak im radil zvýšiť mieru sporenia o 5 percent z platu.

Časť zamestnancov (25 percent) ,radu poradcu, teda päť percentné zvýšenie úspor akceptovalo. Zvyšným, ktorí si takéto zvýšenie nemohli dovoliť, bol ponúknutý program Save More Tomorrow. V tomto programe im bolo ponúknuté trojpercentné zvýšenie, ktoré korigovalo so zvyšovaním platu, ktorý sa zvyčajne zvyšoval o 3,25 až 3,5 percenta. S týmto súhlasilo 78 percent zamestnancov.

Zamestnanci sa týmto rozdelili na tri skupiny. V jednej skupine boli tí, ktorí sa ani nechceli stretnúť s poradcom. Títo ľudia si sporili už 6 percent, keď sa začínal program. V druhej skupine boli ľudia, ktorí si vzali radu poradcu na zvýšenie šetrenie o 5 percent. Miera úspor zamestnancov v druhej skupine týmto stúpila z okolo 4 percenta na niečo okolo 9 percent, no táto miera ostala konštantná niekoľko rokov. Tretiu skupinu tvorili zamestnanci, ktorí sa zapísali do programu Save More Tomorrow. V programe sa začínalo s mierou sporenia okolo 3,5 percenta z platu.

O 3,5 roka neskôr, miera sporenia zamestnancov v programe Save More Tomorrow bola 13,6 percenta, čo bolo porovnateľne viac ako zamestnanci v druhej skupine ktorí prijali radu poradcu na zvýšenie o 5 percent, pretože oni po 3,5 roku stále sporili len 9 percent.

Zopár zamestnancov skončilo s programom Save More Tomorrow, pretože nechceli už viac zvyšovať svoju mieru úspor. Väčšina ľudí ale v programe zotrvalo všetky štyri navýšenia, až po kým nedosiahli vopred stanovené maximum. (Thaler, 2004)

Present bias a automatické prihlásenie

Present bias znamená momentálnu zaujatosť a teda v tomto prípade to znamená že človek radšej uprednostní aktuálnu odmenu pred budúcou. Uprednostní aktuálnu nižšiu hodnotu pred možnou budúcou vyššou, a vyberá si radšej aktuálnu spotrebu pred budúcimi úsporami.

Model takéhoto sporenia postavený ako present bias a automatické prihlásenie môže z dlhodobého hľadiska naučiť a donútiť ľudí si odkladať na dôchodok. V modeli s exponenciálnym diskontovaním a malými transakčnými nákladmi, zavedenie automatickej registrácie nespôsobí zmenu správania pri úsporách so stanovanými príspevkami. Avšak v modeli s present bias teda kde sa vyskytuje súčasná zaujatosť, automatické prihlásenie teda automatické zapisovanie, podstatne mení správanie zamestnancov tak, že sa držia predvolenej miery úspor. Pretože z dôvodu súčasnej zaujatosti, môžu zamestnancom uniknúť úspory z ich IRA účtov. Nakoľko uprednostnia aktuálnu zaujatosť pred budúcou hodnotou.

Program nám ukázal že automatické a postupné zvyšovanie miery sporenia je veľmi významné, pretože neodradí sporiacich hneď a postupne si na to zvykajú, šetria si postupne

viac bez pocitu že by o niečo prišli. Bez pocitu že by strácali tie peniaze o ktoré sa im zvyšoval plat, ktoré nemohli minúť na bežnú spotrebu.

Väčšina firiem ktoré tento program skúšali na svojich zamestnancov, spravili z toho základ ich sporenia a taktiež zakomponovali automatické zvyšovanie miery úspor, ale svoje zvyšovanie trošku zmiernili a to na asi 1 percento ročne.

Takže to ako sa dá problém so zápisom do programu vyriešiť je z retrospektívneho pohľadu jasný, jasný. „Make it easy! Make joining the default.” (Thaler, 2021, s. 185) Teda že to má byť jednoduché, aj pre pochopenie pre zamestnancov že niet sa čoho báť, aj z pohľadu že sa program dá ľahko ukončiť, a treba z toho spraviť minimálne základ pre zamestnancov, čo sa týka sporenia, ktoré im môžeme ponúknuť.

1.6 Ekonomické a finančné faktory spojené s úsporami

Finančná sofistikovanosť a socializácia podľa Hghartha a Anguelova (2003), majú významnú rolu pri vysvetľovaní súvislosti k postojom a správaniu sa k úsporám. Pri porovnávaní tých ktorí si nesporia a tých ktorí si sporia, tak sporenia majú častejšie vyšší príjem v pomere k hranici chudoby. Sporenia sa taktiež príjmy zvýšili o infláciu, s čím fakticky aj rátajú, a očakávajú jeden veľký výdaj v priebehu nasledujúcich päť až desať rokov.

Sporenie štátov

Sporenie štátov a vládnych orgánov je tiež dôležité, aby zabezpečovali prosperitu svojich občanov, ich zdravie a dôchodky, starali sa o pokrok v ekonomike, výstavbu nových ciest, nemocníc atď.

Štátne ekonomiky si v podstate môžu peniaze „požičiavať”, ale v konečnom dôsledku je to viacej nákladné a riskantnejšie ako keby začali viacej šetriť. Keďže história už ukázala že finančné toky zo zahraničia sú nestále a môžu vyschnúť vtedy, keď ich najviac potrebujeme.

Sporenie firiem

Sporiť a šetriť musia samozrejme aj firmy. Zatiaľ čo z pohľadu jednotlivcov sú úspory tá časť príjmu, ktorá sa po zdanení nevynaloží na spotrebu ale do úspor. Problém je v tom že ak jednotlivci začnú hromadne sporiť, a uprednostnia úspory pred spotrebou, tak to znamená že firmy nemajú z čoho sporiť, keďže spotrebitelia nemínajú svoje príjmy. Sporiť a šetriť by sa teda malo v dobrých časoch aj v prípade firiem.

Sporenie jednotlivcov

„V priemere dobrovoľné úspory oprávnených občanov všetkých krajín OECD by ani zďaleka nestačili na to, aby mohli v starobe spotrebovať tak, ako sú zvyknutí. Občania s nárokmi na dôchodkové dávky, ktoré im neskôr vypláca štát, sa správajú, ako keby tieto nároky boli súčasťou ich bohatstva.” (Christian von Weizsäcker a M. Krämer, 2019, s. 4). Pre jednotlivca sa to dá považovať ako za súčasť jeho bohatstva, pretože tým odvádza zo svojho príjmu štátu, je pochopiteľné že ráta s tým že sa v starobe ten štát o neho postará a bude mu vyplácať dôchodok. Z pohľadu štátu sa však tieto platby musia zapísať v súčasnej hodnote týchto budúcich dôchodkov ako záväzok.

Investori verzus sporitelia

Pohľad investorov a spotrebiteľov na budúcnosť sa líši. Podľa Calr Christian von Weizsäckera a Hagen M. Krämer (2019) sporiteľom viac vyhovuje ak je v krajine mena stabilná, s nízkou infláciou aby si zachovali svoju kúpnu silu a vyhli sa riziku zníženiu ich vlastných finančných aktív. Teda v že je všetko dokonalé, spotrebiteľské ceny nerastú a mena je stabilná, sporitelia sa môžu spoliehať na dôchodok, a s vlastnou rastúcou spotrebou, zabezpečiť si svoju budúcnosť bez toho aby sa obávali ďalších rizík. Preto len za nejakých určitých podmienok, by budúca a neustále rastúca spotreba, bola zvládnuteľná. V realite sú prakticky všetky tovary vždy dostupné, pokiaľ ste ochotní za ne zaplatiť trhovú cenu. Spotrebiteľia ale podceňujú budúcu spotrebu, a preceňujú aktuálnu spotrebu. Treba sa preto naučiť odkladať si peniaze či už sporením alebo investovaním.

2 Cieľ práce, metodika a metódy skúmania

Hlavným cieľom tejto bakalárskej práce je zistiť na základe ukazovateľov, ako kríza vyvolaná pandémiou ovplyvnila ochotu dlhodobo sporiť a porovnať okolnosti z predošlých kríz, ktoré taktiež mali potenciál ovplyvniť záujem o dlhodobé sporenie.

Pre splnenie cieľa bolo potrebné uviesť:

- V teoretickej časti:
 - uviesť dôležitosť sporenia
 - vyzdvihnúť dôležitosť finančnej gramotnosti
 - vymedzenie behaviorálnych faktorov, najmä automatického zapojenia
- V praktickej časti:
 - na základe údajov z databáz analyzovať vplyv kríz na vybrané ukazovatele a následne porovnať mieru úspor krajín podľa prítomnosti automatického zapojenia v dôchodkovom systéme

Pre potreby tejto práce sme si na základe cieľa stanovili výskumnú otázku:

Ovplyvňuje kríza ochotu dlhodobo sporiť?

Pri hľadaní odpovede na túto otázku sa budeme opierať o údaje z databáz svetového merita a to HDP a nezamestnanosť z databáz Svetovej banky a mieru úspor z disponibilného príjmu sme získali vďaka databáze z OECD. Empirická časť bakalárskej práce bude pozostávať z analýzy zmien, jednotlivých ukazovateľov, týkajúcich sa daných krajín za určité obdobie. Teda vzniká podobný dopad alebo reakcia, ktorá bola odozvou na krízu v danom období.

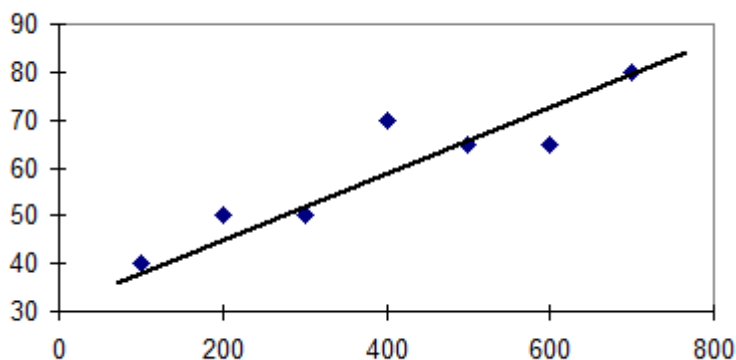
Pozorované krajiny sme vybrali na základe našej geografickej polohy krajiny V4 a Rakúsko, a pre porovnanie do analýzy zahrnieme taktiež najsilnejšiu ekonomiku Európy teda Nemecko a najsilnejšiu ekonomiku sveta, US. Pre lepší pohľad uvedieme aj Čile, ktoré v osemdesiatych rokoch úplne zmenilo svoj dôchodkový systém a Švédsko ktorého dôchodkový systém patrí medzi špičku vo svete. Zistíme ako je automatické prihlásenie využívané vo vybraných krajinách v podobe povinného dôchodkového sporenia. Porovnávané ukazovatele budú rast HDP na obyvateľa, nezamestnanosť a hrubé úspory z disponibilného príjmu. Vybrané obdobia budú predstavovať roky pred a po kríze, vybrané časové údaje teda znázorňujú 5 rokov pred oficiálnym vyhlásením krízy a 5 rokov po jej prepuknutí. Porovnávané krízy boli zvolené na základe čerstvosti a relatívnej kompletnosti

údajoch potrebných pre porovnávanie. Porovnávané krízy sú Dot-com bublina, Hypotekárna kríza a následne kríza vyvolaná pandémiu Covidu 19, a sú vybraté na základe toho že zasiahli postupne celý svet a všetky sa odohrali v priebehu posledných dvoch desaťročí.

Ak vychádzame z predpokladu že ukazovatele sa vzájomne ovplyvňujú, tak môžeme pre určenie vplyvu vybraných ukazovateľov na mieru úspor z disponibilného príjmu, použiť lineárnu regresnú analýzu, aby sme mohli merať vzťahy medzi vybranými ukazovateľmi. Zo štatistického hľadiska sa pri lineárnej regresnej analýze vyjadruje lineárny vzťah medzi premennými, vzťah medzi vysvetľujúcou premennou a premennou a vysvetľovanou (premenou odozvy). V prípade že existuje medzi týmito premennými (v našom prípade medzi ukazovateľmi) lineárny vzťah, lineárna regresná analýza nám ho umožní presne matematicky vyjadriť.

Lineárnou regresiou sa vďaka nadväzovaniu minulých vzťahov dá predpovedať budúci vývoj. Regresnou analýzou sa dá vytvoriť matematický model, ktorý vytvorí regresnú funkciu množiny údajov, čo sa dá vyjadriť aj graficky. V rozptylovom grafe je teda priamou čiarou znázornená lineárna regresia.

Obrázok 1 Bodový graf lineárnej závislosti

Zdroj: <https://umv.science.upjs.sk/zezula/stgjax/k12jax.html>

3 Výsledky práce

3.1 Využívanie automatického prihlásenia vo vybraných krajinách

Automatic enrollment známe ako aj automatické prihlásenie sa do programu je využívané krajinami vo svete, s účelom podpory dôchodkového sporenia svojich obyvateľov. Vo svete existujú rôzne druhy dôchodkových systémov, ktoré sa skladajú či už z povinných alebo nepovinných častí, to sa odráža v rôznom počte pilierov ako je napríklad v Čile znamená že sporenie na dôchodok je dobrovoľné a na každého zodpovednosti, v Čile v podstate nefunguje automatické prihlásenie, až po 4 piliere čo sa vyskytuje napríklad vo Švédsku.

Práve Švédsko je vyznačované svojim unikátnym štvorpilierovým dôchodkovým systémom, ktorý pozostáva z takzvaného nultého piliera, v ktorom sa vlastne garantuje minimálna výška dôchodku (24% z priemernej mzdy), ďalej je prvý pilier, známy ako “Pay As You Go“ a tak ako v iných krajinách je povinný s definovaným vkladom 16% z hrubej mzdy, vo Švédsku je ale povinný aj druhý pilier do ktorého sa odvádza 2,5%, tretí pilier vo Švédsku je povinný pre pracujúcich vo firmách v určitom odvetví a tie majú povinnosť tretieho piliera zakotvenú zmluvne s odborovou organizáciou. Tretím pilierom si sporí 90% pracujúcich a tvorí to asi 39% z dôchodku, takže v podstate celý Švédsky dôchodkový systém je založený na automatickom prihlásení.

Každá krajina si vytvára a reformuje svoje dôchodkové systémy podľa svojich potrieb, no celosvetovo najväčším vyzývateľom budú demografické zmeny v súvislosti s neustále starnúcou populáciou.

Dôchodkový systém na Slovensku

Čo sa týka dôchodkového sporenia tak, tak ako väčšina krajín, aj Slovensko využíva I. pilier ktorý je vedený ako povinné dôchodkové poistenie a ráta sa teda ako automatické prihlásenie pretože I. pilier je pre všetkých povinný pre každého občana Slovenska. Prvý pilier tvorí základ výšky dôchodku pre občanov Slovenska, a výška dôchodku sa riadi princípom zásluhovosti a teda závisí od výšky mesačného platenia tohto poistenia čo samozrejme závisí aj od mesačného príjmu. Do prvého piliera sa zamestnanci odvádzajú 4% z hrubej mzdy ale taktiež tam prispieva zamestnávateľ a to 14% z hrubej mzdy. Prvý pilier má stanovenú aj maximálnu výšku vymeriavacieho základu pre odvod do sociálnej poisťovne.

Ďalším pilierom je II. pilier známy ako aj starobné dôchodkové sporenie. Tento druh sporenia je založený taktiež na princípe zásluhovosti. Príspevok do druhého piliera teda závisí od výšky príjmu a odvody doň sú vyberané tým že z pôvodných 18% odvodených príspevkov sa odoberie 5,5% (rok 2022) a tie sa prevedú do kapitalizačného systému zvaného II. pilier. Starobné dôchodkové poistenie (SDS) funguje na báze dobrovoľnosti do veku 35 rokov, kde si človek môže vybrať správčovskú spoločnosť ktorej sa prevádzajú určité percentá zo Sociálnej poisťovne. Z druhého piliera však už nie je možné vystúpiť.

Na Slovensku sa využíva taktiež aj III. pilier, čo predstavuje doplnkové dôchodkové sporenie. Tretí pilier je už na báze úplnej dobrovoľnosti a môže si odvádzať samotný zamestnanec alebo aj zamestnávateľ. Aj keď by tento pilier vedel ľuďom s ich sporením veľmi pomôcť tak je využívaný najmenej na Slovensku a ľudia sa teda viac spoliehajú na štátom garantované príspevky v podobe I. piliera. V tomto prípade je teda vhodné podotknúť že je správne a vhodné využívať princíp automatického prihlásenia, pretože ľudia by v opačnom prípade zrejme volili aktuálnu potrebu.

Dôchodkový systém v Česku

V Českej republike sa taktiež uplatňuje automatické prihlásenie v podobe I. piliera. Súčasne ale v Česku existuje III. pilier, ktorý je rovnako dobrovoľný ako na Slovensku a II. pilier, ktorý bol tiež dobrovoľný ale bol v roku 2016 v Česku zrušený.

Prvý pilier je v Českej republike povinný štátny priebežný systém, ktorý je spravovaný Českou správou sociálneho zabezpečenia, no oproti Slovensku si naši českí susedia odkladajú asi o 10 percent viac, keďže odvody do prvého piliera v Českej republike tvoria 28% z hrubej mzdy, z ktorej 6,5% odvádza zamestnanec a 21,5% odvádza zamestnávateľ. Český príklad nám teda ukázal že automatické prihlásenie je tu zavedené tiež.

Dôchodkový systém v Poľsku

V Poľsku je momentálne využívaný trojpilierový systém, ktorý je zložený z priebežného prvého piliera, ktorý je riadený Úradom sociálneho poistenia, ďalej je v Poľsku, niekoľkokrát reformovaný, druhý pilier, ktorý je vedený ako fondový (kapitalizačný) a je založený na súkromných otvorených dôchodkových fondoch, a posledný dobrovoľný, tretí pilier.

Poliaci si do dôchodkového systému odvádzajú 19,52% a to v zložení 8,30% zamestnávateľ a 8,30% zamestnanec do prvého piliera a 2,92% do druhého piliera. Druhý pilier je pre Poľsko špecifický, keďže bola jeho značná časť v roku 2014 znárodnená na a využitá na splatenie štátneho dlhu. Účasť na druhom pilieri bola do roku 2014 povinná, s tým že si sporitelia môžu vybrať či budú tú časť prispievať do druhého piliera alebo si to nechajú v prvom pilieri, no teraz je už účasť na druhom pilieri dobrovoľná.

Dôchodkový systém v Maďarsku

V roku 1988 sa v Maďarsku tiež zaviedol trojpilierový dôchodkový systém, ktorý kombinoval štátne sociálne poistenie spolu so súkromným dôchodkovým poistením. Dôchodkový systém pozostával z prvého piliera čiže povinného sociálne dôchodkového poistenia, druhého piliera, čo bolo povinné kapitalizačné fondové dôchodkové poistenie, ktoré sa v roku 2011 znárodnilo a prostriedky sa previedli do prvého piliera, tým pádom druhý pilier v Maďarsku prakticky zanikol, a nakoniec ešte tretí pilier, ktorý je ako iných krajinách na báze dobrovoľnosti. Tým pádom sa Maďarsko vrátilo k dvoj pilierovému dôchodkovému systému. V súkromnom systéme ostalo len 3% pracujúcich, čo v podstate predstavuje iba vysoko príjmových ľudí.

Dôchodkový systém v Rakúsku

Rakúsky dôchodkový systém je tvorený tromi piliermi a to prvým pilierom dôchodkového zabezpečenia, ktorý je vedený ako priebežné financovanie dôchodkového zabezpečenia. Druhý pilier je v Rakúsku na báze dobrovoľnosti a je tvorený systémom zamestnaneckých fondov, ktoré sú vedené súkromnými spoločnosťami. Tretí pilier dôchodkového poistenia je taktiež dobrovoľný a predstavuje akúsi formu individuálneho sporenia na dôchodok a doplnkové penzijné pripoistenie.

Dôchodkový systém v Nemecku

Jeden z najprísnejších dôchodkových systémov so stále sa posúvajúcou vekovou hranicou pre dôchodkový vek má Nemecko. Dôchodkový systém Nemecka je tvorený tromi piliermi. Prvý pilier je povinný, založený na princípe zásluhovosti a tento pilier tvorí v priemere 70% dôchodku. Druhý pilier je v Nemecku dobrovoľný, tvorený zamestnávateľskými penzijnými schémami a je využívaný málo keďže podiel na dôchodku má len 8%. Tretí pilier je úplne dobrovoľný ale a z dôchodku tvorí asi 22%.

Dôchodkový systém v USA

Dôchodkový systém v USA je zložený z troch pilierov. Prvý pilier známy ako sociálne zabezpečenie, je povinný pre pracujúcich od 21 rokov, tvorí v priemere 38,3% z dôchodku a je to jediný príjem pre viac ako polovicu amerických dôchodcov. V prípade nenavýšenie dôchodkového veku, hrozí v USA do roku 2030 insolventnosť prvého piliera, keďže už v roku 2010, výdavky presiahli príjmy. Američania pritom za každý odpracovaný rok navyše po dosiahnutí dôchodkového veku, dostávajú o 8% vyšší dôchodok.

Druhý pilier je v USA úplne dobrovoľný a predstavuje zamestnanecké dôchodkové plány firiem pre svojich zamestnancov. Výhodou druhého piliera v USA je že zamestnávateľ prispieva polovičnou sumou príspevku zamestnanca a to 6% z hrubej mzdy, výška príspevku je taktiež daňovo zvýhodnená do výšky 15 000 USD ročne, a zisk je zdaňovaný až pri výbere peňazí. Tretí pilier v USA je taktiež dobrovoľný, do ktorého si prispieva sám zamestnanec.

Dôchodkový systém v Čile

Čile už v osemdesiatych rokoch dvadsiateho storočia zaznamenalo pokles pracujúcich obyvateľov v pomere s dôchodcami a tak v roku 1981 pristúpilo k dôchodkovej reforme, ktorá premenila klasický pilierový a štátom spravovaný systém na dobrovoľné a ľuďmi si vyberané sporenie. Odvody sa v podstate odvádzajú správcovským firmám, ktoré si obyvatelia vyberajú sami a štát vykonáva len dohľad a garantuje zostatky na sporeniach.

Automatické prihlásenie sa teda v Čile nevyužíva a sporenie ostáva na ľuďoch, nach ich preferenciách a vo vzťahu s aktuálnou zaujatosťou (present bias). Výsledky tejto reformy sa začnú ukazovať v nasledujúcich rokoch 2023 až 2028, kedy pôjde prvá generácia ľudí ktorí začali pracovať po roku 1981 a celý život si sporili novým spôsobom.

3.1.1 Komparácia automatického prihlásenia na národnej úrovni

Z pohľadu na zakomponovanie automatického zapojenia do dôchodkového sporenia, väčšina krajín využíva tento systém, aby pomohli ľuďom a prinútili ich dlhodobo sporiť. Niektoré krajiny ako je Čile tento systém automatického zapojenia sa zrušilo a iné krajiny ako je napríklad Švédsko, núti ľudí odkladať si a sporiť na dôchodok najviac čo sa dá.

V tabuľke číslo 1 môžeme vidieť že automatické prihlásenie sa využíva vo väčšine krajinách v podobe prvého piliera z ktorého ale nemožno vystúpiť, nevyužíva sa akurát

v Čile pretože tam sa vláda rozhodla že kvôli neustále starnúcej populácii, sa nebude podieľať na tvorbe sporení starobných dôchodkov pre svojich obyvateľov. Sporenie je teda každého osobná vec, a to či to bude účinné sa prejaví v tomto desaťročí.

Rozdiel z pohľadu štátov na dôchodkové sporenie môžeme pozorovať na druhom pilieri, kde sa k tomu krajiny postavili rôzne, vo väčšine prípadov je ešte stále dobrovoľný, no niektoré krajiny ho zrušili a zlúčili s prvým pilierom ale sú aj krajiny kde je povinný aj druhý pilier.

Tabuľka 1 Porovnanie krajín v používaní automatického prihlásenie pri dôchodkovom sporení

Využívanie automatického zapojenia do dôchodkového sporenia			
Krajina	1. pilier	2. pilier	3. pilier
Slovensko	povinný	dobrovoľný (do 35 rokov)	dobrovoľný
Česko	povinný	zrušený	dobrovoľný
Poľsko	povinný	dobrovoľný	dobrovoľný
Maďarsko	povinný	zrušený	dobrovoľný
Rakúsko	povinný	dobrovoľný	dobrovoľný
Nemecko	povinný	dobrovoľný	dobrovoľný
USA	povinný	dobrovoľný	dobrovoľný
Čile	dobrovoľný	dobrovoľný	dobrovoľný
Švédsko*	povinný	povinný	povinný

Zdroj: vlastné vypracovanie

*Švédsko má ešte takzvaný nultý pilier, ktorým vlastne iba garantuje minimálnu výšku dôchodku

3.2 Vplyv krízových období na sporenie

Napriek tomu že krízy nevieme úplne predvídať, vieme že sa budú opakovať a preto by sme na takéto nepredvídateľné obdobia mali byť pripravení.

Aj keby to malo byť samozrejmosťou, ľudia stále nie sú pripravení na nepredvídateľné situácie. Hoci sa na niektoré situácie nedá vždy pripraviť, mali by sme byť už poučení z predchádzajúcich krízových období.

Vplyvom krízových období sa ľuďom automaticky menia priority a finančné rozhodnutia, pretože kvôli kríze prichádzajú o prácu alebo dostávajú menší plat, následne sa musia obmedzovať vo svojej spotrebe, začnú byť lakomí s úsporami aby predišli ďalšiemu prípadne blízkej krízovej situácii, a niektorí si budú musieť siahnuť aj na doterajšie úspory.

Kríza sa ale nedá ihneď presne vymedziť a určiť, a keďže kríz je mnoho tak nie každá z nich sa nás dotýka všetkých rovnako, preto môžu byť naše pohľady, vnímanie a reakcie na krízu rôzne.

3.2.1 Krízové obdobia

Kríza Dot-com bubliny

Všetko to začalo v roku 1995, kedy sa internet približoval viacej k ľuďom a začal sa využívať na komerčné účely. V tomto období to bolo doposiaľ niečo nové a zdalo sa že to môže byť neobmedzený zdroj bohatstva pre všetkých, keďže stále viac a viac ľudí používalo internet. Investori investovali do všetkého čo malo niečo spoločné s internetom, kvôli vidine veľkej budúcnosti internetu. Problém bol v tom že sa do firiem nalialo toľko peňazí, no po ich produktoch už nebol taký záujem. Vytriezvenie ale prišlo už v roku 2000, kedy sa trh už presýtil, technologickými investormi, hladných po zisku. Keď NASDAQ za 5 rokov narástol o 529 percent, no keď v 13. marca v roku 2000 sa Japonsko dostalo do recesie, NASDAQ utrpel doposiaľ štvrtú najväčšiu stratu. Investori začali byť nervózni ohľadom toho, koľko firiem dokáže v skutočnosti prežiť.

Trh začal rýchlo padať a v roku 2001 sa USA dostalo do recesie. Potom v USA nasledovali aj teroristické útoky na svetové obchodné centrum čo taktiež rastu ekonomiky nepridávalo.

Hypotekárna kríza

Kríza na trhu s nehnuteľnosťami sa začala v USA s tým že banky začali rozdávať úvery skoro každému, kto si požiadal. Takzvané Subprime hypotéky sa poskytovali s nízkou úrokovou sadzbou, aj menej bonitným klientom. Na nízkej úrokovej sadzbe síce nie je nič zlé, teda pokiaľ klienti úvery budú schopní splácať, a keďže sa poskytovalo aj ľuďom s vysokou rizikovosťou nesplácania, tak ceny nehnuteľnosti rástli.

Zlyhaním sekuritizácie, dospelo tým že komerčné banky vytvárali z hypoték balíky z ktorých potom spravili cenná papiere a tie následne ratingové agentúry hodnotili. Problémy začali už v roku 2004 kedy FED začal zvyšovať úrokové sadzby. Krízu spustil

pád banky Lehman Brothers a táto kríza sa už vďaka pokročilejšej globalizácii rozšírila do sveta, a túto krízu sme už pocítili aj na Slovensku.

Kríza vyvolaná Covidom-19

Najväčšia kríza od finančnej krízy od roku 2008-2009, vyvolaná vírusovým respiračným ochorením SARS-CoV-2. Všetko to začalo v decembri 2019 v čínskom meste Wuhan kde sa objavil prvý prípad tohto ochorenia. Toto ochorenie sa v priebehu pár mesiacov rozšírilo do celého sveta, zničilo milióny životov, ochromilo doteraz najväčší hospodársky rast krajín tým že sa obmedzovala produkcia, ničil sa cestovný ruch, automobilový priemysel, letectvo a mnoho ďalších odvetví.

3.3 Vplyv krízových období na ukazovatele

Vplyv Dot-com bubliny na vybrané krajiny

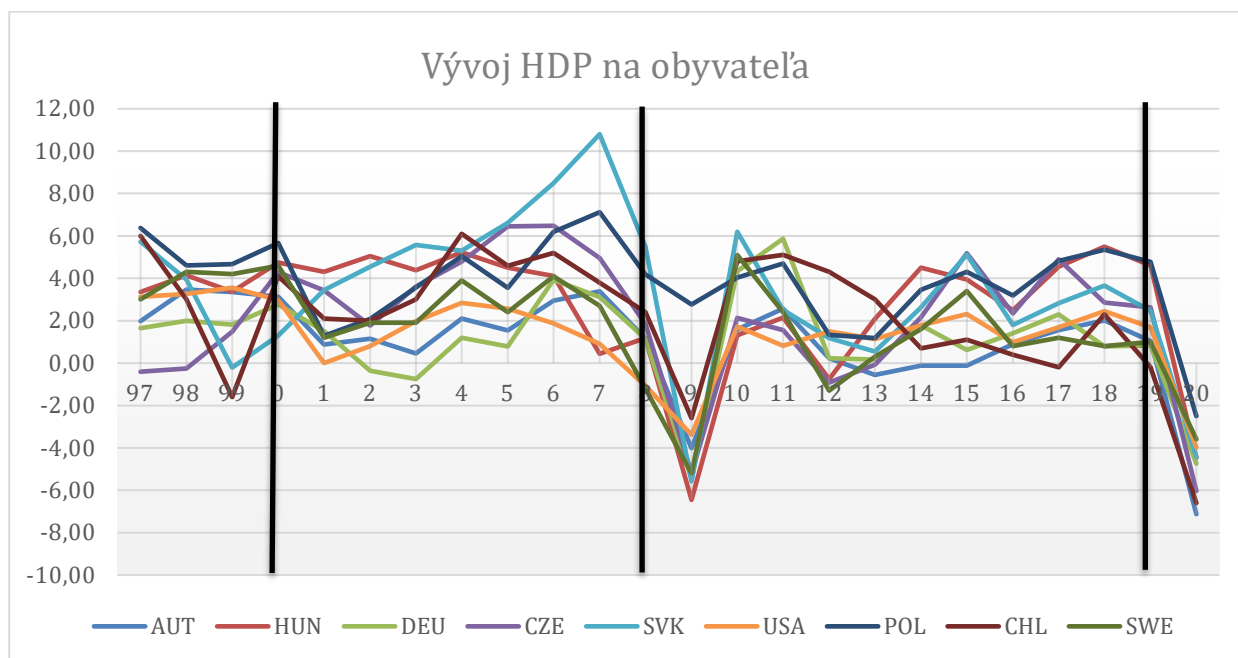
Pre vyjadrenie miery vplyvu tejto krízy na sporenie je potrebné vyjasniť ako daná kríza ovplyvnila vybrané krajiny. Vplyv kríz budeme pozorovať na prostredníctvom ukazovateľa HDP na obyvateľa a jeho percentuálne zmeny v priebehu vybraných období, nezamestnanosť a nakoniec podľa miery úspor z disponibilného príjmu domácností.

3.3.1 HDP na obyvateľa

Hrubý domáci produkt na obyvateľa dáva do vzťahu úroveň príjmu krajiny s jej obyvateľmi, tým že vydolí HDP krajiny počtom obyvateľov.

V Tabuľke číslo 2 sú modrou farbou vyznačené údaje v roku pred vypuknutím krízy, žltou farbou sú vyznačené políčka v ktorom roku kríza oficiálne prepukla, červenou farbou sú zvýraznené políčka kde kríza hrala rolu v raste HDP, oranžová farba znázorňuje pokles HDP ale spôsobený iným dôvodom než aktuálnou krízou, a zelená farba znázorňuje žiadny vplyv krízy na danú krajinu vo vybranom ukazovateli.

Graf : 1 Vývoj HDP na obyvateľa v období vybraných kríz

Zdroj : vlastné spracovanie podľa World Bank

Dot-com bublina

Prasknutie bubliny v roku 2001 vo väčšine vybraných krajín nevyvolalo výrazný pokles rastu HDP. (tabuľka 2) Najviac zasiahnuté boli Spojené štáty americké, kde v roku 2001 rast HDP klesol na nulu, no už v roku 2002 to začalo pomaly rásť. Ovplyvnené boli najmä západné krajiny Európy ako Rakúsko ktorému rast HDP klesol 2,25 %, taktiež sa to dotklo Nemecka kde rast HDP klesol o 1,26 %, v nasledujúcich Nemecká ekonomika takmer stagnovala kvôli nízkemu domácejmu dopytu, slabému rastu súkromnej spotreby, čo bolo z časti kompenzované zvýšeným exportom. Rast HDP vo Švédsku klesol o asi 3,4 %. a to bolo spôsobené najmä spomalením svetového hospodárstva a hlavne v IKT sektore. Pri pohľade na Čile, ktorého rast HDP taktiež výrazne klesol, to nebolo spôsobené dot-com bublinou ale ešte recesiou na konci deväťdesiatych rokov vyvolaný prudkým poklesom exportných cien medi a následný prudký nárast, ktorý sa ale od roku 2001 len postupne stabilizoval.

Poľsko si od roku 1989 zvýšilo svoje HDP o asi 20 % no v roku 2001 prišlo rázne spomalenie vyvolané nezamestnanosťou a tá pretrvávajúcou privatizáciou v Poľsku. Taktiež postsocialistický krajín ako Maďarsko, Česko a Slovensko sa táto kríza veľmi nedotkla.

Hypotekárna kríza

Hypotekárna kríza na rozdiel od Dot-com bubliny zasiahla väčšiu časť sveta. (tabuľka 3) USA ako prvé zaznamenalo pokles HDP a to už v roku 2008 a ešte o trochu väčší pokles zaznamenalo Švédsko. V roku 2009 sa už recesii nevyhlo väčšina krajín, všetkým HDP už prestalo rásť ale klesalo. Najväčší pokles HDP na obyvateľa zaznamenalo Maďarsko a to o 6,45 %. Na druhej strane v tom čase čo sa európske krajiny zvíjali v recesii, Poľsko ako jediná krajina si stále udržalo rastúce HDP.

Poľsko malo vtedy výhodu zdravého bankového sektoru, pretože aj počas krízy boli ziskové a nepotrebovali žiadne peniaze na ich podporu a podarilo sa im aj zvýšiť úvery súkromnému sektoru, čím podporili rast krajiny. Za poľským rastom bolo ale aj zvýšený prílev finančných prostriedkov z Európskej únie, ale aj včasné využitie fiškálnych a monetárnych stimulov a veľkého znehodnotenia meny. Poľsko malo silnú domácu spotrebiteľskú štruktúru a preto sa aj mohlo vyhnúť klesajúcemu medzinárodnému obchodu.

Vplyv tejto krízy sa už ukázal aj na Slovensku a jeho ekonomike ale keďže Slovensko malo v 90. rokoch dostatok vlastných problémov, s vlastnými reformami a v podstate sa Slovensko ešte len svetu otváralo. Transformačné roky na Slovensku ako postsocialistickej krajiny, veľmi ovplyvnili jej podobu. Procesy pretvárania slovenskej ekonomiky, budovanie nového štátu, privatizácia a mnoho ďalšieho.

Covid-19

Kríza koronavírusu bola na rozdiel od predchádzajúcich vyvolaná reálnym vírusom ohrozujúci každého a tým pádom že sa do pár mesiacov rozniesol po celom svete, tak prepadu HDP sa nedokázala vyhnúť žiadna krajina. Podniky neprodukovali, malí podnikatelia nepredávali, cestovný ruch sa zastavil a v podstate dochádzalo k zatváraníu ekonomík.

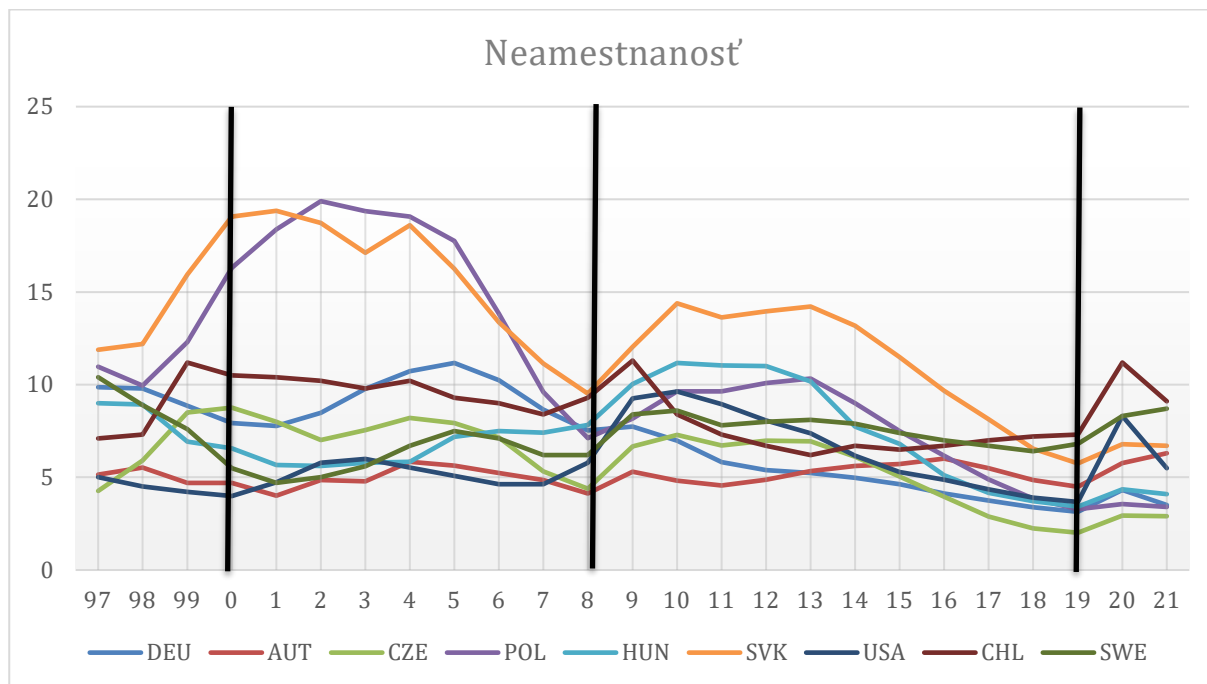
Najväčší prepád z vybraných krajín ale zaznamenalo Rakúsko s klesajúcim HDP o 7,12 % a najlepšie sa s tým opäť vysporiadalo Poľsko a to s najnižším poklesom o 2,5 %.(tabuľka 4)

3.3.2 Nezamestnanosť

Jedným z faktorov ako sa ľudia rozhodujú o svojom sporení je aj nezamestnanosť a preto je potrebné ju považovať za dôležitú pri analýze sporenia v období kríz, keďže s pojmom kríza si ihneď vieme predstaviť aj pojem nezamestnanosť. Miera nezamestnanosti

nám môže poskytnúť bližší pohľad na to ako sa ľudia správajú v otázke sporenia, takže to či človek má zamestnanie sa odrazí v jeho spotrebe a zároveň v sporení, keďže nezamestnaní majú iné priority z dôvodu uspokojenia svojich základných potrieb a sporenie je pre nich len odkladanie si prebytočných peňazí. Prakticky, nezamestnaný človek, nemá z čoho sporiť.

Graf : 2 Vývoj nezamestnanosti na obyvateľa v období vybraných kríz

Zdroj : vlastné spracovanie podľa World Bank

Dot-com bublina

Už z predchádzajúcej tabuľky s rastom HDP na obyvateľa vyplýva že kríza dot-com bubliny zasiahla najmä Spojené štáty americké kde rast HDP v roku 2001 sa prakticky zastavil, tak aj čo sa týka zvýšenej nezamestnanosti vyvolanej touto konkrétnou krízou, sa taktiež týka hlavne USA. (tabuľka 5) Pretože nezamestnanosť Rakúska a Nemecka v čase prasknutia bubliny rázom klesla no potom v nasledujúcich rokoch sa začala postupne rásť a to najmä kvôli nepružnosti trhu práce. Švédsko aj kvôli napätejšiemu trhu práce a hlavne nedostatku pracovnej si si znížili nezamestnanosť, ktorú ale neudržalo a v priebehu nasledujúcich rokov po roku 2001 začala pomaly narastať. Nezamestnanosť Čile to nijako neovplyvnilo a taktiež čo sa týka vplyvu na nezamestnanosť krajín V4, nezamestnanosť Maďarska pokračovala už v skôr načatom znižovaní nezamestnanosti, Slovensku sa v dôsledku vlastných problémov nezamestnanosť v roku 2001 ešte zvýšila no po tomto roku začala naberať lepší smer, nezamestnanosť v Česku si udržiavala stabilný klesajúci

smer a nezamestnanosť v Poľsku ako v postsocialistickej krajine sužovanej privatizáciou, sa paly rozbiehala.

Hypotekárna kríza

Keďže hypotekárna kríza už zasiahla omnoho viac krajín než dot-com bublina, tak ako postihla vývoj HDP, rovnaký účinok sa preniesol aj do nezamestnanosti. (tabuľka 6) Aj keď z vybraných krajín malo najväčšiu nezamestnanosť práve Slovensko kde nezamestnanosť v roku 2008 klesla, tak od roku 2009 začala postupne narastať. Najväčší nárast nezamestnanosti po vypuknutí krízy zaznamenalo práve USA, kde nezamestnanosť narástla o 3,47 %. Zaujímavou krajinou je Nemecko kde napriek poklesu HDP v roku 2009 o vyše 5 %, tak neustále zvládalo znižovať nezamestnanosť a to vďaka neustále rastúcemu dopytu po práci, riešilo sa to krátkodobým pracovným programom ktoré využívali najmä firmy aby mohli nalákať najviac pracovníkov a chrániť zamestnanosť a mohli sa vyhnúť cyklickému výkyvu dopytu.

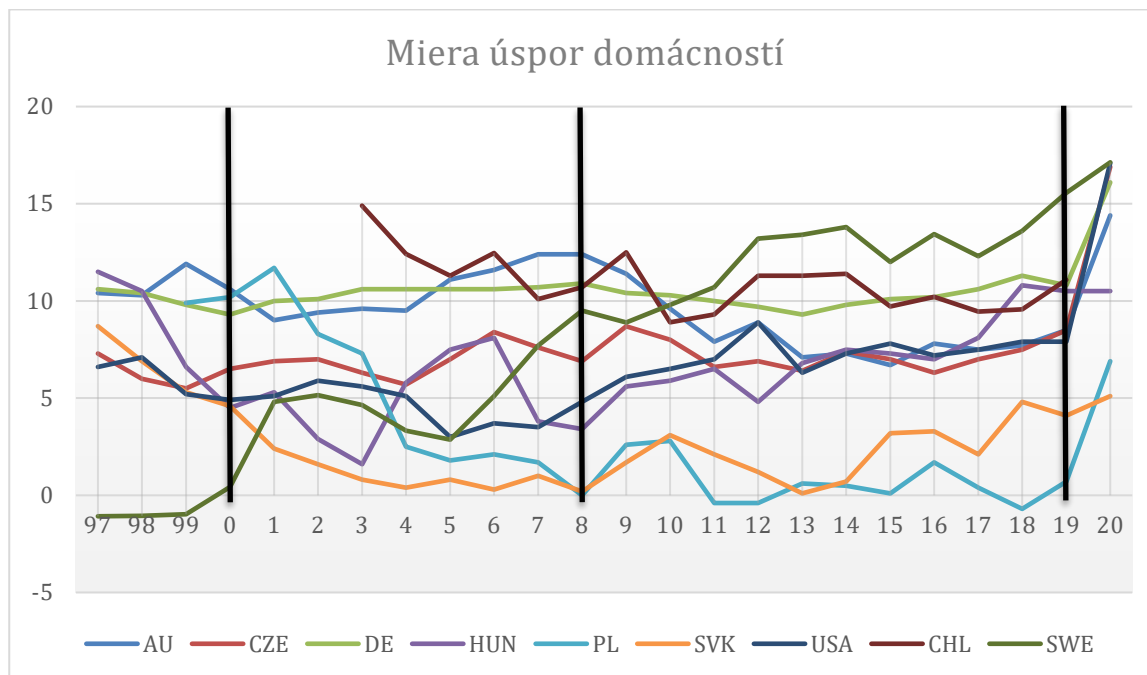
Covid 19

Vplyvu pandémie na nezamestnanosť sa už nevyhla žiadna krajina, keďže sa už nejednalo o určitý sektor ale o zdravie ľudí tak nezamestnanosť rástla všade, keďže podniky museli byť zatvorené, cestovný ruch minimálny, určitým časom aj nulový a zo Slovenska vieme že najviac trpel gastro sektor a cestovných ruch, a muselo sa prepúšťať veľa zamestnancov. Najväčší nárast zaznamenalo USA s nárastom nezamestnanosti o 4,64 % v roku 2020. (tabuľka 7)

3.3.3 Miera úspor z disponibilného príjmu domácností

Najdôležitejším ukazovateľom ako sa ľudia správajú v oblasti sporenia v období kríz nám ukáže miera úspor domácností z disponibilného príjmu, pretože to, koľko sú ľudia si ochotní odložiť závisí najmä od veľkosti príjmu podľa toho ako Disponibilný príjem domácností sa vypočíta ako suma zložiek hrubého osobného príjmu všetkých členov domácností a s tým taktiež zložky príjmu na úrovni domácnosti (napríklad prenájom majetku) a od tohto celého príjmu sa odčítajú pravidelné dane domácnosti (z majetku, z príjmu), príspevok na sociálne poistenie, a ich pravidelné platené transfery od iných rodín.

Graf : 3 Vývoj miery úspor domácností z disponibilného príjmu na obyvateľa v období vybraných kríz

Zdroj : vlastné spracovanie podľa World Bank

Dot-com bublina

Keďže miera úspor sa odvíja od toho koľko človek zarába a koľko si toho zo svojej čistej mzdy môže dovoliť, súvisí to hlavne aj so zamestnanosťou a celkovým vývojom krízy v krajine. Ako už bolo spomínané táto kríza obmedzila najmä USA a Švédsko kde úspory domácností rapídne vzrástli. (tabuľka 8) V Rakúsku to kríza trochu obmedzila ale potom sa vrátilo k rastúcej tendencii. V prípade krajín V4 tak tie majú osobitný charakter ako postsocialistické krajiny a tie miery úspor sa vyvíjali už rôzne a aj na Slovensku úspory nabrali klesajúci charakter už dávno pred bublinou.

Hypotekárna kríza

Hypotekárna kríza ako kríza ktorá už zasiahla omnoho viac krajín podnietila domácností v mnohých krajinách teda aspoň v prvom roku po kríze, že je potreba sporiť viac. V prípade Rakúska, do obdobia pred krízou mali úspory rastúci charakter no po vypuknutí krízy sa to otočilo. (tabuľka 9) USA malo rastúce úspory už aj pred krízou. V Čile aj pri vysokej miere sporenia hlavne kvôli absencii automatického prihlásenia od štátu, kríza vyvolala potrebu sporiť viac ale nasledujúce roky sa to ustálilo. Najkrajším príkladom je Švédsko kde kríza už tak rastúcu mieru úspor spomalila no navrátila sa naspäť do

zvyšovania. Čo sa týka krajín V4, tak v Česku boli ľudia viac podnietení rok po kríze šporiť, no potom sa to ustálilo, v Maďarsku mala miera úspor rastúci charakter, v Poľsku klesajúci charakter a dokonca v nasledujúcich rokoch miera úspor dosahovala aj záporné hodnoty. V krajinách V4 malo najväčší podiel stavebné sporenie. Oblubou Slovákov je ale držanie a šetrenie si v hotovosti, čo sa ukázalo aj po prechode na euro keď domácnosti v priebehu pár mesiacov, zmenili 120 miliárd Sk (3,98 miliardy eur), čo sa v bankách ani dlho neohrialo, pretože po výmene na novú menu si väčšina brala naspäť hotovosť (Rychtárik, 2012).

Covid-19

Koronakríza a potenciálna strata zamestnania podnietila ľudí odkladať si zo svojho príjmu viac. Najviac vzrástli úspory v USA a to o 9,2 % (tabuľka 10). Šporiť začali aj domácnosti v Poľsku kde miera pred krízou nedosahovala ani jedno percento. Miera úspor prekročila hranicu 5 % aj na Slovensku, čo je aj tak stále najmenej v porovnaní s vybranými krajinami. Najviac si odkladajú domácnosti vo Švédsku a aj keď u nich koronakríza nespôsobila priveľký rast v sporení, švédske domácnosti pokračujú už v predchádzajúcom zvyšovaní úspor.

3.4 Komparácia miery úspor krajín podľa automatického prihlásenia

Pri komparácii miery úspor z disponibilného príjmu vybraných krajín s využívaním automatického prihlásenia v prípade dôchodkového systému štátov, môžeme pozorovať rôzne miery úspor z disponibilného príjmu v krajinách. Väčšina z vybraných krajín aplikuje trojpilierový dôchodkový systém, až na Česko a Maďarsko, ktoré majú len dvojpilierový systém a osobitným príkladom je taktiež Čile kde štát nezasahuje do sporenia obyvateľov na dôchodok a opačným protipólom Čile je Švédsko ktoré má s takzvaným nultým pilierom dokopy štvorpilierový dôchodkový systém.

To ako si krajiny zostavujú svoj dôchodkový systém závisí od mnoho faktorov, odvíja sa to od histórie krajiny a jej politických systémov, zároveň od jej otvorenosti voči celému svetu a celkovému prístupu k informáciám. Keďže je pri porovnaní miery úspor s automatickým prihlásením v daných krajinách dôležité poznať aj vedľajšie faktory, čím staršia kríza, tým rôznejšie ukazovatele a hlavne pôvod zmeny ukazovateľov.

Pri porovnaní miery úspor vo vybraných krajinách sme brali do úvahy druhý pilier v rámci dôchodkového systému, keďže najväčšie rozdiely je možné aktuálne bádať v druhom pilieri dôchodkového sporenia pretože prvý pilier je vo väčšine krajín povinný

a tretí je väčšinou dobrovoľný. Najviac najprísnejší dôchodkový systém z vybraných krajín má Švédsko s tromi povinnými piliermi dôchodkového systému.

V období krízy dot-com bubliny miera úspor z disponibilného príjmu do roku 2000 klesala v každej krajine až na Rakúsko, v Rakúsku do vypuknutia bubliny miera úspor rástla, no po roku 2000 miera úspor stále klesala a nad mieru z roku 2000 sa dostala až v roku 2005. Po vypuknutí bubliny však miera úspor v mnohých krajinách narastala, čo sa týka Švédska tak do vypuknutia bubliny malo Švédsko zápornú mieru úspor no od vypuknutia bubliny miera úspor narastala, v roku 2003 sporili o trochu v menšej miere ako v roku 2001 a 2002, no stále bola tá miera vyššia ako v období pred krízou. Z pohľadu krajín s dobrovoľným druhým pilierom to s mierou úspor domácností tak ako vo Švédsku vyzeralo v Česku a v Nemecku, kde miera úspor do vypuknutia bubliny klesala no od vypuknutia od roku 2000 rástla, v Nemecku od roku 2003 bola miera úspor väčšinou rovnaká. V Maďarsku miera úspor do roku 2000 klesala no od roku 2001 až na menší pokles v roku 2002, stále rástla. USA ako najviac zasiahnuté touto krízou do prasknutia bubliny úspory domácností klesali no od roku 2001 začali na určitý čas znova rásť až do roku 2005 kedy miera úspor klesla asi o 2 %. Čo sa týka Poľska, miera úspor od roku 2001 výrazne klesala. Miera úspor domácností na Slovensku nebola touto krízou nijako poznačená keďže rastúca miera úspor pokračovala v klesaní ktoré už začalo dávno pred krízou. Klesajúce úspory zaznamenal aj klesajúci dopyt aj klesajúci dopyt po dlhodobých sporiacich produktoch a to pri termínovaných a úsporných vkladoch (graf 4) v jednej z najväčších komerčných bánk na Slovensku (Slovenská sporiteľňa).

Hypotekárna kríza, svojím vplyvom na viacero krajín tak priniesla aj zmeny v rámci mier sporenia domácností. Pred touto krízou miera úspor domácností všetkých vybraných krajín rástla len na Slovensku klesala. Švédsko pokračovalo vo zvyšovaní sporenia do roku 2007 a po prepuknutí krízy miera poklesla, no už v roku 2009 začala opäť rásť. USA pokračovalo rastom aj po roku 2008. Miera úspor v Nemecku, ktorá rástla do roku 2007, začala po vypuknutí hypotekárnej krízy stále klesať aj keď sa v Nemecku neustále znižovala nezamestnanosť. Rovnako ako Nemecko bolo na tom aj Rakúsko keď po roku 2007 miera úspor klesala. V Poľsku rastúca miera úspor klesla v roku 2008 na nulu, ďalšie 2 roky po tom rástla no už v roku 2011 a 2012 bola záporná. Rastúca miera úspor v Česku v roku 2008 klesla, no o nasledujúce dva roky rástla ale v roku 2011 začala opäť klesať. Rastúca úroková miera v Maďarsku taktiež klesla v roku 2008, no od roku 2008 rastie a rast si udržala aj po zrušení druhého piliera v roku 2011. Čile ako príkladná krajina s dôchodkovým systémom na dobrovoľnej báze, si rast z pred krízy udržala aj po kríze, pokles prišiel v roku 2010

a 2011, no od roku 2012 opätovne pomaly rastie. Klesajúca miera úspor na Slovensku, ktorá v roku 2008 vyskočila z 0,3 na 1 % sa v roku 2008 znova znížila na 0,2 %, začala narastať v roku 2009 , no už v roku 2012 začali opätovne klesať. Podľa vývoja termínovaných a úsporných vkladov v Slovenskej sporiteľni (graf 5), tak táto banka vo svojich výročných správach taktiež vykázala pokles v roku 2008, a postupné narastanie od roku 2009.

Z dlhodobého hľadiska (tabuľka 9) vyplýva že práve domácnosti v krajinách s buď povinným dôchodkovým systémom alebo úplne dobrovoľným dôchodkovým systémom si sporia vo vyššej miere a dlhšie obdobie udržiavajú túto vyššiu mieru z disponibilného príjmu domácností ako ostatné krajiny ktoré majú zmiešaný dôchodkový systém, teda z pohľadu účasti obyvateľov na dôchodkovom systéme.

Covid 19, kríza ktorá sa nám predstavila v oveľa väčšej miere ako krízy spomínané doteraz. Miera úspor domácností z ich disponibilného príjmu, začatím tejto krízy rástla o niekoľko jednotiek percent. Už pred rokom 2019 väčšine krajín rástla miera úspor. Poľsku ako jedinej z vybraných krajín sa miera úspor domácností ešte v roku 2018 ocitla v zápornej hodnote, no už v roku 2020 keď už korona naplno prepukla sa vyskočila o vyše 6 percent a predbehla tým aj mieru úspor domácností Slovenska, ktorá bola v roku 2020 na úrovni 5,1 %. Miera úspor v Maďarsku ako jedinej krajine sa rastúca miera nezvýšila no ani nepoklesla a udržala si rastúce čísla. V Česku aj po zrušení druhého piliera v roku 2016, miera úspor domácností sa stále zvyšovala a v roku 2020 vystúpila až na 16,9 %.

V pandemickej kríze už najväčšia komerčná banka na Slovensku, vykázala vo svojej výročnej správe opak v rámci termínovaných vkladov domácností ,a to že v prípade bankových produktoch úsporného charakteru zaznamenali výrazný pokles a to už v roku 2019 (graf 6). Pokles na termínovaných účtoch a sporiacich vkladoch zaznamenala aj Tatra banka.

To či krajiny s povinným alebo úplne dobrovoľným dôchodkovým systémom si budú aj naďalej odkladať viac sa pre tejto kríze až tak neprejavilo keďže v mnohých krajinách výrazne stúpila miera úspor domácností (tabuľka 10).

3.5 Vplyv vybraných ukazovateľov na ochotu sporiť

Tabuľka 2 Vplyv vybraných ukazovateľov na mieru sporenia

Ukazovateľ	Koeficient	P-hodnota
Intercept	11,834	30,07E-27
HDP	-0,44401	8,647333E-05 ***
Nezamestnanosť	-0,4928	7,73789E-06***
Kríza	0,006859	0,9924

Zdroj: vlastné vypracovanie

Na určenie vplyvu vybraných faktorov sme použili lineárnu regresnú analýzu. Analýzu údajov sme museli robiť z posledných dvoch kríz, kvôli nekompletnosti údajov vybraných ukazovateľov z prvej krízy a na základe výsledkov môžeme konštatovať, že pri nulovej nezamestnanosti, nulovej HDP a nulovej kríze bude miera sporenia 11.834 merných jednotiek. Ak sa HDP zvýši o 1 mernú jednotku a za predpokladu, že nezamestnanosť a kríza sa nezmenia, tak miera sporenia klesne o 0,444 merných jednotiek. Ak sa nezamestnanosť zvýši o 1 mernú jednotku, tak miera sporenia klesne o 0,493 merných jednotiek. A ak sa kríza zvýši o 1 mernú jednotku, tak miera sporenia vzrastie o 0,007 merných jednotiek. Môžeme konštatovať, že na základe ukazovateľa P-hodnoty, ktorý nám udáva významnosť jednotlivých ukazovateľov, je hodnota rastu HDP a nezamestnanosti signifikantná, teda významná pri miere úspor z disponibilného príjmu. Naopak ukazovateľ krízy vzhľadom ku miere úspor sa ukázal ako nesignifikantný. Zároveň regresnou analýzou sme využitím hodnoty Multiple R (korelačného koeficienta) = 0,510 dospeli k tomu, že vzťah medzi mierou sporenia a HDP, nezamestnanosťou a krízou je na úrovni strednej závislosti. To znamená, že čím je táto hodnota bližšie k 1, tým je závislosť silnejšia. Hodnota R Square = 0,260, informuje o tom, že táto regresná funkcia má variabilitu miery sporenia približne 26 %, zvyšných 74% predstavuje nevysvetlenú variabilitu, vplyv náhodných činiteľov a iných nešpecifikovaných vplyvov.

Vplyv kríz na vybrané obdobia a na ochotu sporiť sa dá len ťažko porovnávať, keďže každá kríza je iná a nepôsobí na všetky ukazovatele rovnako, nepôsobí ani na každú krajinu rovnako a pri porovnávaní je taktiež potrebné brať do úvahy vývoj a pokrok vo svete, pretože disponujeme stále novými informáciami a vedomosťami od predchádzajúcej krízy a tak aj keď sa z každej krízy môžeme poučiť, v očakávaní podobnej krízy sa staviame pri príprave na ďalšiu krízu podobne hoci je stále v niečom iná ako predchádzajúca.

4 Diskusia

Táto bakalárska práca poskytuje jeden z pohľadov akým sa dá nazerať na vplyv kríz na sporenie z behaviorálneho hľadiska. To ako sú ľudia naučení sporiť prostredníctvom dôchodkového systému krajín sa samozrejme môže prejaviť inak v každej kríze.

Keďže každá kríza je iná a vyvíjala sa a pôsobila na štáty rôzne, od toho sa vyvíjali aj úspory obyvateľov, a tie od toho aké opatrenia v danej kríze prijali vedúce orgány štátnej moci, od toho potom závisí aj produkcia krajiny a samozrejme miera nezamestnanosti ktorá má veľký vplyv na mieru sporenia. Pretože ak človek nepracuje, nezarába tak si nemá z čoho sporiť.

V prvej spomínanej kríze robenie porovnaní nebolo rovnocenné. Dot-com bublina totiž nezasiahla rovnakou mierou všetky krajiny a pri porovnávaní ukazovateľov aj pri podobných pohyboch či už rast alebo klesanie, to mohlo byť spôsobené mnohými inými faktormi, keďže to bolo spôsobené jedným z dôležitých nástrojov globalizácie, teda internetom ktorý sa postupne pretláčal čím viac do sveta. Táto kríza sa najviac prejavovala v západnejších krajinách a keďže Slovensko sa ešte stále dostávalo zo svojich počiatkových rokov známych ako divoké deväťdesiate roky, nebolo natoľko ešte rozvinuté. Bývalé socialistické krajiny spolu so Slovenskom mali v podstate veľa vlastných problémov a reforiem a dlhú cestu otvárania sa svetu ešte pred sebou.

Pri tejto kríze bolo ťažké dohľadať údaje o miere úspor z disponibilného príjmu v Čile a Poľsku, pretože v databáze svetovej banky sa údaje nenachádzali a pri iných databázach nebola možnosť i pozrieť tento ukazovateľ alebo to bolo iba za veľmi krátke obdobie.

Hypotekárna kríza alebo finančná sa vďaka pokročilej globalizácii rozšírila do širšieho sveta a spôsobovala problémy vo viacerých krajinách. Pri tejto kríze už bolo možné pozorovať vplyv behaviorálneho faktoru a rozdiely v miere sporenia domácností, pretože údaje ukázali že Čile ako krajina ktorá nechala dôchodkové sporenie úplne na ľuďoch, že už tak vyššia miera sporenia sa vplyvom krízy trochu uskromnila ale postupne sa sama prirodzene vrátila do rastúceho tempa. Ešte vyššiu mieru sporenia v pokrízových rokoch sme mohli pozorovať na Švédsku, ktoré je ale opakom čilského dôchodkového systému s povinnou účasťou na každom pilieri.

Kríza spôsobená vírusom Covid-19 sa vďaka rastúcej globalizácii a otvorenosti krajín jednoduchšie porovnáva pretože sa k sebe krajiny približujú, to čo sa odohráva v krajine na druhom konci sveta, veľmi rýchlo zasahuje a ovplyvňuje krajinu na opačnom

konci sveta. Táto kríza je iná aj z toho dôvodu že sa hromadne obmedzovala a zastavovala produkcia, malo to vplyv na HDP každej jednej krajiny a taktiež sa to odrazilo v nezamestnanosti pretože tá vzrástla taktiež v každej jednej krajine. Vývoj takejto krízy záleží aj od toho aké opatrenia prijme každá krajina, pretože nie každá krajina k tomuto problému pristupovala rovnako, pretože kde sa v jednej krajine zatvárali všetky podniky a testovalo každý týždeň druhá krajina to mala o čosi voľnejšie a prevádzky malých podnikateľov mohli byť otvorené.

Zaujímavosťou na tejto kríze je že oproti ostatným krízam, v každej krajine vzrástla miera úspor domácností z disponibilného príjmu. Je jasné že v neistých časoch kedy ľudia môžu prísť ľahko o prácu, budú menej spotrebovať aj menej investovať, no v tejto kríze pri poklese HDP a rastu nezamestnanosti nám celkovo disponibilný príjem neklesol, ale podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky nám disponibilný príjem vzrástol. Z toho vyplýva že každá kríza je iná a jedinečná pretože v roku 2020 sme pri menšej produkcii a vyššej nezamestnanosti, sme dokázali mieru úspor a spotrebu nie len udržať ale aj zvýšiť.

Bohatstvo našich krajín je teda také veľké že si môžeme dovoliť nič neprodukovať, uväzniť ľudí doma a zároveň zvyšovať úspory a spotrebu. Namiesto toho aby podniky prepúšťali ešte viac zamestnancov a potom ich trh opäť nasiakol späť, si ich ponechali ako zamestnaných a štát preniesol funkciu sociálnej poisťovne na zamestnávateľov a posielal dávky rovno im. Využívanie masívneho kvantitatívneho uvoľňovania a ochota centrálnych bánk podporiť všetko čo sa dá novými peniazmi, zmietlo pomenovanie kríza pre toto kovidové obdobie zo stola. Pri pohľade na rastúci akciový trh a dražby neviditeľných sôch, a predávania obrázkov ktoré nemôžete ani fyzicky vlastniť (NFT), to vážne nevyzerá ako kríza. Pri kríze ľudia sa zbavujú napríklad auta alebo predávajú svoje nepotrebné luxusné statky len aby si mohli zaplatiť účty alebo mali na jedlo.

Slovensko by podľa môjho názoru potrebovalo reformu dôchodkového systému, hlavne kvôli neustále starnúcej populácii a stále sa zmenšujúceho počtu pracujúcich na jedného dôchodcu. Je potreba naučiť ľudí šetriť z vlastnej vôle aby sa menej spoliehali na štát ktorý ich nemôže úplne uchrániť pred všetkými krízami a výkyvmi trhov. Dobrým príkladom by mohol byť Švédsky dôchodkový systém kde výška dôchodkov nie je závislá hlavne od jedného piliera ale od viacerých a využitie praktického nultého piliera ako garancia minimálneho dôchodku.

Záver

Cieľom tejto bakalárskej práce bolo zistiť či kríza spôsobená pandémiou Covidu-19, ovplyvnila ochotu dlhodobo sporiť. Pri plnení tohto cieľa sme vychádzali z predpokladu, že vplyv tejto krízy môžeme odhadnúť na základe analýzy kríz, ktoré globálne ovplyvnili ekonomiku v minulosti. Sledovali sme taktiež vplyv pandémie na rast HDP krajín a nezamestnanosť. Porovnali sme vybrané krajiny z behaviorálneho pohľadu v podobe automatického prihlásenia implementovaného do dôchodkového systému krajín.

V prvej časti výskumu sme sa zamerali na vplyv behaviorálneho faktora a to automatického zapojenia do sporenia v podobe dôchodkového systému vybraných krajín. Z vybraných krajín malo väčšina krajín podobnú schému dôchodkového systému no protipóly Švédsko s úplne povinným dôchodkovým systémom a Čile s dôchodkovým systémom na úplnej dobrovoľnosti, vykazovali najvyššiu mieru úspor, mimo krízových období ale najmä aj v krízových obdobiach.

Pri hľadaní odpovede na výskumnú otázku: „Ovplyvňuje kríza ochotu dlhodobo sporiť?“, sme museli pre lepší obraz a nedostatku informácii z pandémie, porovnať aj vplyv predchádzajúcich kríz ako je dot-com bublina a hypotekárna kríza, na rast HDP a nezamestnanosť, čo sa časom presunie do ochoty dlhodobého sporenia.

Zmeny v ukazovateľoch počas krízových období mohli byť podobné ale kvôli lokálnosti krízy, kedy nezasahuje väčšinu krajín, môžu byť dôvody zmien v ukazovateľoch rôzne. Čím novšia kríza, tým viac spoločných príčin zmien ukazovateľov. Keďže kríza dot-com bubliny nezasiahla veľkú časť vybraných krajín, jej opodstatnenie pri tomto porovnávaní je nižšie. Príchod finančnej krízy sa už dotkol viacerých štátov sveta a tak už táto kríza bola vhodnejšia na porovnávanie keďže mohla na ukazovatele pôsobiť podobne.

Poslednou časťou nášho výskumu bolo pomocou regresnej analýzy vyhodnotiť vplyv krízy na mieru sporenia z disponibilného príjmu, kde vyšlo že je to štatisticky bezvýznamné, keďže nie je kríza ako kríza a množstvo zmien, ktoré sa odohrávali medzi obdobiami jednotlivých kríz, a množstvo opatrení ktoré každá v daných krízach krajina prijala je tak rôzne že porovnávanie je veľmi zdĺhavé a ťažké.

V závere môžeme konštatovať že pandémia koronavírusu ovplyvnila ochotu sporenia, či dlhodobého sa ešte len ukáže a v prípade behaviorálneho hľadiska pri pohľade na mieru sporenia z disponibilného príjmu, by Slovensko malo zvážiť reformu dôchodkového systému.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje

- [1] AKERLOF, G. A. a kol. *Animal spirits: How human psychology drives the economy, and why it matters for global capitalism*. 1. vyd. Princeton: Princeton University Press, 2009. 264 s. ISBN 9780691142333.
- [2] ALESSIE, R. a kol. *Income and wealth over the life cycle: Evidence from panel data*. In: *Review of Income and Wealth*, 1997, roč. 43, č. 1, s. 1-32. ISSN 475-4991.
- [3] BROWNING, M. – LUSARDI, A. *Household saving: Micro theories and micro facts*. In: *Journal of Economic Literature*, 1996, roč. 34, č. 4, s. 1797-1855. Dostupné na: <https://digitalcommons.dartmouth.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3436&context=facoa>
- [4] CANOVA a kol. *Hierarchical structure of saving motives*. In: *Journal of Economic Psychology*, 2005, č. 26, s. 21-34. Dostupné na: <https://doi.org/10.1016/j.joep.2003.08.007>
- [5] CAVALLO, E. – SEREBRSKY, T. *Saving for development*. Prvé vydanie. Washington DC: Inter-American Development Bank, 2016. 321 s. ISBN 978-1-349-94928-1.
- [6] HARRIS, M. N. a kol. *Determinants of household saving in Australia*. In: *The Economic Record*, 2002, roč. 78, č. 241, s. 207-223. Dostupné na: <https://lnk.sk/fego>
- [7] HORIOKA, C. Y. – WATANABE, W. *Why do people save? A micro-analysis of motives for household saving in Japan*. In: *Economic Journal*, 1997, roč. 107, č. 442, s. 537-552. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/2957785>
- [8] HOGARTH, J. M. – ANGUELOV, C. E. *Can the poor save? Financial Counseling*. In: *Journal of Financial Counseling and Planning*, 2003, roč. 14, č. 1, s. 18.
- [9] CHRISTIAN VON WEIZSÄCKER, C. – KRÄMER, H. M. *Saving and Investment in the Twenty-First Century*. Vydavateľ: Springer Fachmdien Wiesbaden GmbH, 2019. 344 s. ISBN 978-3-030-75030-5.
- [10] KAFKOVÁ, E. – DOBÓCIOVÁ, E. *Dôchodkový systém v Rakúsku*. In: *Národohospodárske otázky*, 2013, roč. 21, s. 20-26. Dostupné na: https://www.nbs.sk/img/documents/publik_nbs_fsr/biatec/rok2013/04_biatec13-2_kafkova.pdf

- [11] KAHNEMAN, D. a kol. *Fairness as a Constraint on Profit Seeking: Entitlements in the Market*. In: *The American Economic Review*, 1986. roč. 76, č. 4, s. 728-741. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/1806070?origin=JSTOR-pdf>
- [12] KALABIS, Zbyněk. *Bankovní služby v praxi. Prvé vydanie*. Praha: Computer Press, a. s., 2005. 148 s. ISBN 80-251-0882-1.
- [13] KANTNEROVÁ, L. *Základy bankovníctví: teorie a praxe*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck. Beckovy ekonomické učebnice, 2016. 168 s. ISBN 978-80-7400-595-4.
- [14] KEYNES, J. M. *The general theory of employment, interest and money*. London: Macmillan. 1936.
- [15] LEIBENSTEIN, H. *Bandwagon, Snob and Veblen affects in the theory of consumers demand*. In: *Quarterly Journal of Economics*, 1950. č. 64, s. 183-207. Dostupné na:
- [16] LINDQVIST, A. *Hush allens sparande [The Saving Behavior of Household]*. Doctoral dissertation, The Stockholm School of Economics, Stockholm, 1981.
- [17] LINDQVIST, A. a kol. *Utveckling av beteendevetenskapliga indikatorer pa sparande och sparbeteende [Development of behavioral scientific indicators on saving. Report 2 of the project Saving and saving behaviour]*. Stockholm: EFI, 1978.
- [18] PIOVARČIOVÁ, V. *Finančná gramotnosť- podmienka rozvoja kapitálového trhu. In Ekonomické znalosti pro tržní praxi : mezinárodní vědecká konference*. - Olomouc: Lešingrová Romana, 2008. s. 672. ISBN 978-80- 87237-00-5.
- [19] SVOREŇOVÁ, M. a kol. *Dôchodky-spravodlivé a udržateľné*. Vydavateľ: Friedrich-Ebert-Stiftung e.V., 2021. 42 s. ISBN 978-80-89149-99-5.
- [20] TKÁČOVÁ, D. et al. *Finančné trhy a bankovníctvo*. 1. vyd. Ľilina : GEORG, 2009. 268 s. ISBN 978-80-89401-01-7.
- [21] THALER, R. H. – BENARTZI, S. *Save More Tomorrow: Using Behavioral Economics to Increase Employee Saving*. In: *Journal of Political Economy*, 2004, roč. 112, č. 1, s. 164-187.
- [22] THALER, R. H. – SHEFRIN, H. M. *An economic theory of self-control*. In: *Journal of Political Economy*, 1981, č. 208, s. 1-48.
- [23] THALER, R. H. – SHEFRIN, H. M. *The behavioural life-cycle hypothesis*. In: *Economic Inquiry*, 1988, č. 26, s. 609-643.

- [24] THALER, R. H. – SUNSTEIN, C. R. *Nudge*. Finálne vyd. Vydavateľ: Penguin Books Ltd. 2021. 384 s. ISBN 9780241552100
- [25] WÄRNERYD, K. E. *A study of saving behaviour towards the end of the life cycle*, Center for Economic Research, Tillburg University, Progress Report 1995, No. 28.
- [26] ZBOJEK, J. *Šlabikár finančnej gramotnosti*. 1. vyd. Vydavateľstvo: PACO-FIN s.r.o. 2007. 162 s. ISBN: 978-80-8129-005-3
- [27] ZEĽOVÁ, A. *Vybrané kapitoly z psychológie*. 4.vyd. Košice- Technická univerzita v Košiciach, Katedra inžinierskej pedagogiky PONT s.r.o.. 2007. 125 s. ISBN 978-80-8073-850-1.

Internetové zdroje

- [1] BENCOT WEEKLY REPORT. *Dôchodkové systémy vo svete* [online]. 2019 Dostupné na: <https://www.bencont.sk/app/cmsSiteAttachment.php?ID=248&disposition=inline>
- [2] BOHACHOVA, O. a kol. *Labour demand during the crisis: what happened in Germany?.* [online] In: *European Firms In a Global Economy*, 2011 [cit. 2022-05-08] Dostupné na: https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2015/09/efige_wp38_1411111.pdf
- [3] DIERKING, D. *Benefits of Holding Stocks for the Long-Term.* [online] In: *Investopedia*, 2021 [cit. 2022-04-11] Dostupné na: <https://www.investopedia.com/articles/investing/052216/4-benefits-holding-stocks-long-term.asp>
- [4] DEMARY, M. a kol. *Why the COVID-19 Pandemic Could Increase the Corporate Saving Trend in the Long Run.* [online] In: *Intereconomics*, 2021 [cit. 2021-12-12] Dostupné na: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2021/number/1/article/why-the-covid-19-pandemic-could-increase-the-corporate-saving-trend-in-the-long-run.html>
- [5] EUROPEAN PARLIAMENT. *The Swedish economy* [online]. 2003 [cit. 2022-05-03]. Dostupné na: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2003/298414/DG-4-ECON_NT%282003%29298414_EN.pdf
- [6] INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Chile: Staff Report for the 2001 Article IV Consultation* [online]. 2001. [cit. 2022-05-03]. Dostupné na: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2001/116/article-A001-en.xml>

- [7] INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Polands Transformation [online]*. 2000 [cit. 2022-05-03]. Dostupné na: <https://lnk.sk/ektd>
- [8] MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Príspevky na starobné dôchodkové sporenie [online]*. 2022 [cit. 2022-04-22]. Dostupné na: <https://lnk.sk/ijk8>
- [9] OECD, *Economic Survey of Sweden [online]*. 2001 [cit. 2022-05-04]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/sweden/economicsurveyofsweden2001.htm>
- [10] OECD, *Household savings [online]* In: *OECD Data*. [cit. 2021-12-16] Dostupné na: <https://data.oecd.org/hha/household-savings.htm#indicator-chart>
- [11] PIATKOWSKI, M. *Four ways Polands state bank helped it avoid recession. [online]* In: *Brookings*, 2015 [cit. 2022-05-08] Dostupné na: <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2015/06/12/four-ways-polands-state-bank-helped-it-avoid-recession/>
- [12] REGRESIA, *Lineárna regresia [online]*. [cit. 2022-05-19] Dostupné na: <https://umv.science.upjs.sk/zezula/stgjax/k12jax.html>
- [13] RYCHTÁRIK, Š. *Finančné aktíva a pasíva slovenských domácností. [online]* 2012 Dostupné na: <https://lnk.sk/abf7>
- [14] SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. *Svetová vírusová kríza a jej vplyv na svetovú ekonomiku [online]*. 2020 [cit. 2022-05-07]. Dostupné na: https://www.sav.sk/index.php?doc=services-news&source_no=20&news_no=8862
- [15] SLOVENSKÁ SPORITELŇA. *Archív výročných správ [online]*. 2022 Dostupné na: <https://www.slsp.sk/sk/informacie-o-banke/investori/financne-ukazovatele#/2/expand/true/4/expand/true>
- [16] ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Príjmy, výdavky a životné podmienky [online]*. 2021. Dostupné na: <https://lnk.sk/nik7>
- [17] WORLDBANK. *GDP per capita growth [online]* In: *Databank-World development indicators*. [cit. 2021-12-16] Dostupné na: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.PCAP.KD.ZG&country=>
- [18] WORLDBANK. *Unemployment [online]* In: *Databank-World development indicators*. [cit. 2021-12-16] Dostupné na: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=SL.UEM.TOTL.ZS&country=>

Prílohy

Tabuľka 3 Porovnanie vplyvu krízy (dot-com bublina) prostredníctvom percentuálnej zmeny HDP na obyvateľa

Rok	Krajina									
	AU	HUN	DE	CZE	SVK	USA	PL	CHL	SWE	
1997	1,98	3,35	1,64	-0,41	5,73	3,13	6,38	6,00	3,00	
1998	3,47	4,14	2,00	-0,26	3,94	3,27	4,60	3,00	4,30	
1999	3,36	3,36	1,82	1,49	-0,21	3,56	4,66	-1,60	4,20	
2000	3,13	4,75	2,77	4,29	1,30	2,98	5,66	4,10	4,60	
2001	0,88	4,31	1,51	3,43	3,44	0,00	1,29	2,10	1,20	
2002	1,15	5,04	-0,37	1,77	4,55	0,80	2,08	2,00	1,90	
2003	0,45	4,38	-0,76	3,61	5,57	1,98	3,57	3,00	1,90	
2004	2,10	5,23	1,20	4,78	5,30	2,84	5,04	6,10	3,90	
2005	1,55	4,50	0,79	6,45	6,61	2,56	3,55	4,60	2,40	
2006	2,94	4,11	3,93	6,48	8,49	1,87	6,20	5,20	4,10	

Zdroj : vlastné spracovanie podľa World Ban

Tabuľka 4 Porovnanie vplyvu krízy (hypotekárna kríza) prostredníctvom percentuálnej zmeny HDP na obyvateľa

Rok	Krajina									
	AUT	HUN	DE	CZE	SVK	USA	PL	CHL	SWE	
2005	1,55	4,50	0,79	6,45	6,61	2,56	3,55	4,60	2,40	
2006	2,94	4,11	3,93	6,48	8,49	1,87	6,20	5,20	4,10	
2007	3,39	0,43	3,11	4,96	10,80	0,91	7,12	3,80	2,70	
2008	1,14	1,18	1,15	1,84	5,48	-1,08	4,19	2,40	-1,20	
2009	-4,02	-6,45	-5,45	-5,20	-5,58	-3,39	2,76	-2,60	-5,20	
2010	1,59	1,31	4,34	2,14	6,19	1,72	4,04	4,80	5,10	
2011	2,58	2,15	5,87	1,55	2,51	0,82	4,70	5,10	2,40	
2012	0,22	-0,75	0,23	-0,92	1,19	1,50	1,33	4,30	-1,30	
2013	-0,56	2,09	0,16	-0,08	0,55	1,14	1,19	3,00	0,30	
2014	-0,12	4,50	1,78	2,15	2,62	1,78	3,46	0,70	1,60	

Zdroj : vlastné spracovanie podľa World Bank

Tabuľka 5 Porovnanie vplyvu krízy (Covid-19) prostredníctvom percentuálnej zmeny HDP na obyvateľa

Rok	Krajina									
	AUT	HUN	DEU	CZE	SVK	USA	POL	CHL	SWE	
2015	-0,11	3,95	0,62	5,18	5,12	2,32	4,31	1,10	3,40	
2016	0,89	2,49	1,41	2,34	1,80	0,98	3,19	0,40	0,80	
2017	1,55	4,55	2,30	4,89	2,82	1,69	4,82	-0,20	1,20	
2018	2,00	5,49	0,78	2,85	3,65	2,46	5,35	2,30	0,80	
2019	1,04	4,60	0,83	2,62	2,47	1,70	4,77	-0,20	1,00	
2020	-7,12	-4,47	-4,74	-6,03	-4,44	-3,98	-2,50	-6,60	-3,60	

Zdroj : vlastné spracovanie podľa World Bank

Tabuľka 6 Porovnanie vplyvu krízy (dot-com bublina) prostredníctvom zmien v nezamestnanosti

Rok	Krajina									
	AUT	HUN	CZE	DE	SVK	USA	PL	CHL	SWE	
1997	5,15	8,99	4,27	9,86	11,89	5	10,96	7,1	10,4	
1998	5,52	8,93	5,9	9,79	12,19	4,51	9,94	7,3	8,9	
1999	4,7	6,93	8,49	8,86	15,95	4,22	12,29	11,2	7,6	
2000	4,69	6,56	8,76	7,92	19,06	3,99	16,31	10,5	5,5	
2001	4,01	5,67	7,99	7,77	19,38	4,73	18,37	10,4	4,7	
2002	4,85	5,61	7,02	8,48	18,72	5,78	19,9	10,2	5	
2003	4,85	5,79	7,54	9,78	17,12	5,99	19,37	9,8	5,6	
2004	5,83	5,83	8,21	10,73	18,6	5,53	19,07	10,2	6,7	
2005	5,63	7,19	7,93	11,17	16,26	5,08	17,75	9,3	7,5	
2006	5,24	7,49	7,15	10,25	13,37	4,62	13,84	9	7,1	

Zdroj : vlastné spracovanie podľa World Bank

Tabuľka 7 Porovnanie vplyvu krízy (hypotekárna kríza) prostredníctvom zmien v nezamestnanosti

Rok	Krajina									
	AUT	HUN	DE	CZE	SVK	USA	PL	CHL	SWE	
2005	5,63	7,19	11,17	7,93	16,26	5,08	17,75	9,3	7,5	
2006	5,24	7,49	10,25	7,15	13,37	4,62	13,84	9	7,1	
2007	4,86	7,41	8,66	5,32	11,14	4,62	9,6	8,4	6,2	
2008	4,13	7,82	7,53	4,39	9,51	5,78	7,12	9,3	6,2	
2009	5,3	10,03	7,74	6,66	12,03	9,25	8,17	11,3	8,4	
2010	4,82	11,17	6,97	7,28	14,38	9,63	9,64	8,4	8,6	
2011	4,56	11,03	5,82	6,71	13,62	8,95	9,63	7,3	7,8	
2012	4,87	11	5,38	6,98	13,96	8,07	10,09	6,7	8	
2013	5,34	10,18	5,23	6,95	14,22	7,38	10,33	6,2	8,1	
2014	5,62	7,73	4,98	6,11	13,18	6,17	8,99	6,7	7,9	

Zdroj : vlastné spracovanie podľa World Bank

Tabuľka 8 Porovnanie vplyvu krízy (Covid-19) prostredníctvom zmien v nezamestnanosti

Rok	Krajina									
	AUT	HUN	DEU	CZE	SVK	USA	POL	CHL	SWE	
2015	5,72	6,81	4,62	5,05	11,48	5,28	7,5	6,5	7,4	
2016	6,01	5,12	4,12	3,95	9,67	4,87	6,16	6,7	7	
2017	5,5	4,16	3,75	2,89	8,13	4,36	4,89	7	6,7	
2018	4,85	3,71	3,38	2,24	6,54	3,9	3,85	7,2	6,4	
2019	4,49	3,42	3,14	2,01	5,75	3,67	3,28	7,3	6,8	
2020	5,77	4,35	4,31	2,94	6,79	8,31	3,55	11,2	8,3	
2021	6,3	4,1	3,5	2,9	6,7	5,5	3,4	9,1	8,7	

Zdroj : vlastné spracovanie podľa World Bank

Tabuľka 9 Porovnanie vplyvu krízy (dot-com bublina) prostredníctvom miery úspor z disponibilného príjmu domácností

Rok	Krajina									
	AU	CZE	DE	HUN	PL	SVK	USA	CHL	SWE	
1997	10,4	7,3	10,6	11,5		8,7	6,6		-1,08	
1998	10,3	6	10,4	10,5		6,9	7,1		-1,06	
1999	11,9	5,5	9,8	6,6	9,9	5,3	5,2		-0,98	
2000	10,6	6,5	9,3	4,5	10,2	4,6	4,9		0,42	
2001	9	6,9	10	5,3	11,7	2,4	5,1		4,81	
2002	9,4	7	10,1	2,9	8,3	1,6	5,9		5,15	
2003	9,6	6,3	10,6	1,6	7,3	0,8	5,6	14,9	4,65	
2004	9,5	5,7	10,6	5,8	2,5	0,4	5,1	12,41	3,32	
2005	11,1	7	10,6	7,5	1,8	0,8	3	11,3	2,86	
2006	11,6	8,4	10,6	8,1	2,1	0,3	3,7	12,47	5,1	

Zdroj : vlastné spracovanie podľa OECD

Tabuľka 10 Porovnanie vplyvu krízy (hypotekárna kríza prostredníctvom miery úspor z disponibilného príjmu domácností

Rok	Krajina									
	AU	CZE	DE	HUN	PL	SVK	USA	CHL	SWE	
2005	11,1	7	10,6	7,5	1,8	0,8	3	11,3	2,9	
2006	11,6	8,4	10,6	8,1	2,1	0,3	3,7	12,5	5,1	
2007	12,4	7,6	10,7	3,8	1,7	1	3,5	10,1	7,7	
2008	12,4	6,9	10,9	3,4	0	0,2	4,8	10,7	9,5	
2009	11,4	8,7	10,4	5,6	2,6	1,7	6,1	12,5	8,9	
2010	9,6	8	10,3	5,9	2,8	3,1	6,5	8,9	9,8	
2011	7,9	6,6	10	6,5	-0,4	2,1	7	9,3	10,7	
2012	8,9	6,9	9,7	4,8	-0,4	1,2	8,9	11,3	13,2	
2013	7,1	6,4	9,3	6,8	0,6	0,1	6,3	11,3	13,4	
2014	7,3	7,4	9,8	7,5	0,5	0,7	7,3	11,4	13,8	

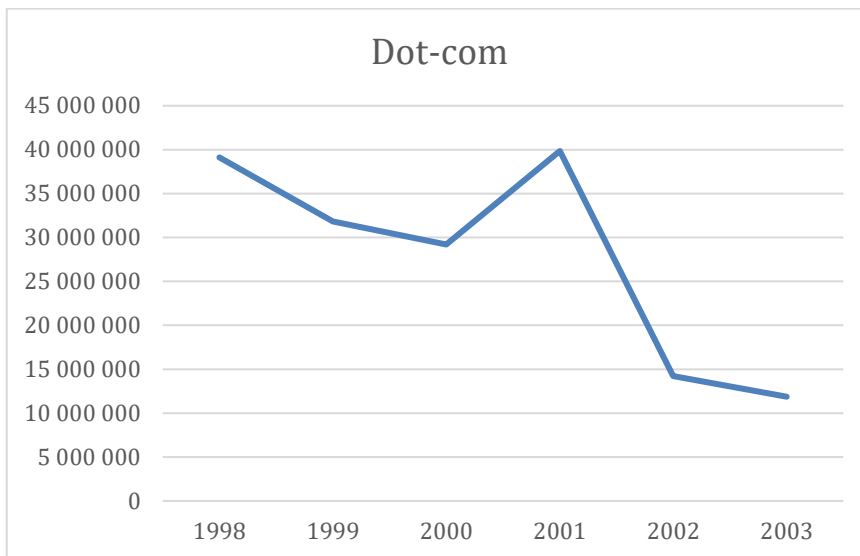
Zdroj : vlastné spracovanie podľa OECD

Tabuľka 11 Porovnanie vplyvu krízy (Covid-19) prostredníctvom miery úspor z disponibilného príjmu domácností

Rok	Krajina									
	AU	CZE	DE	HUN	PL	SVK	USA	CHL	SWE	
2015	6,7	7	10,1	7,3	0,1	3,2	7,8	9,72	12	
2016	7,8	6,3	10,2	7	1,7	3,3	7,2	10,21	13,43	
2017	7,5	7	10,6	8,1	0,4	2,1	7,5	9,45	12,3	
2018	7,7	7,5	11,3	10,8	-0,7	4,8	7,9	9,57	13,6	
2019	8,5	8,5	10,8	10,5	0,7	4,1	7,9	11,09	15,56	
2020	14,4	16,9	16,1	10,5	6,9	5,1	17,1		17,13	

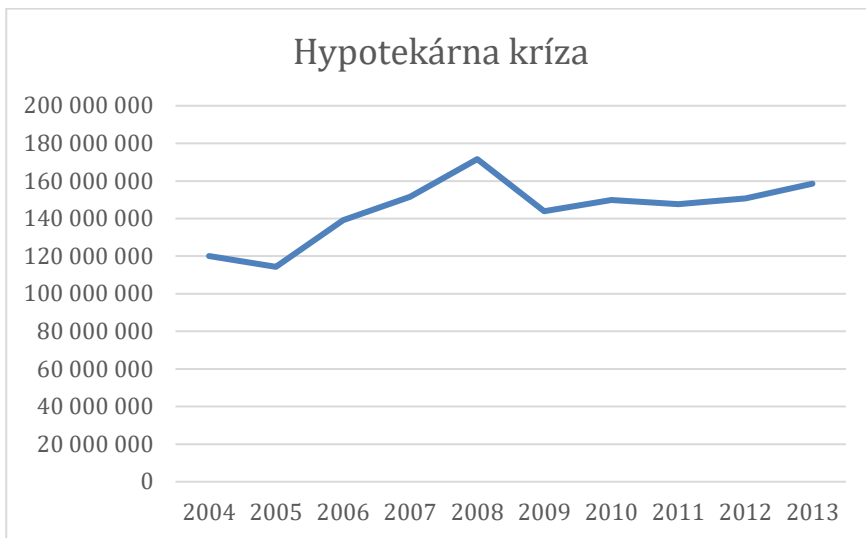
Zdroj : vlastné spracovanie podľa OECD

Graf : 4 Vývoj úsporných vkladov v SLSP

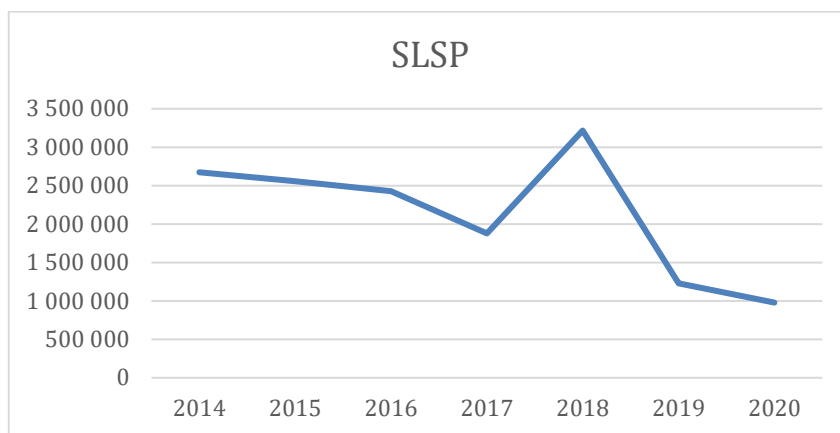
Zdroj : vlastné spracovanie podľa výročných správ SLSP

Graf : 5 Vývoj úsporných vkladov v SLSP

Zdroj : vlastné spracovanie podľa výročných správ SLSP

Graf : 6 Vývoj úsporných vkladov v SLSP

Zdroj : vlastné spracovanie podľa výročných správ SLSP